

Pravno-povijesni prikaz župe sv. Martina u Virju tijekom 20. stoljeća

---

Rerih, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:175438>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**Pravno-povijesni pregled Župe svetog Martina biskupa u Virju
tijekom dvadesetog stoljeća**

Diplomski rad

Mentor: Dr. sc. Zdenko Ilić

Student: Ivan Rerih

Đakovo, 2023.

Sadržaj

Sažetak	4
Summary	5
Uvod.....	6
1. Pregled povijesti Župe svetog Martina biskupa u Virju.....	7
1.1. Prvi spomen	7
1.2. Srednji vijek.....	7
1.2.1. Postojanje Župe svetog Martina u srednjem vijeku	9
1.3. Opasnost od Turaka	9
1.4. Razvoj Virja u 18. i 19. stoljeću.....	11
1.4.1. Crkva svetog Martina u Virju	12
2. Kronološki prikaz Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetog stoljeća	12
2.1. Život Župe na početku dvadesetog stoljeća	13
2.2. Život Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom Prvog svjetskog rata	14
2.3. Život Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetih i tridesetih godina dvadesetog stoljeća	17
2.3.1. Vjerski život Župe u međuratnom razdoblju	17
2.3.2. Društveno-političke prilike u Župi u međuratnom razdoblju	19
2.4. Župa svetog Martina biskupa u Virju u razdoblju Drugog svjetskog rata	21
2.4.1. Progon svećenika iz Župe svetog Martina u Virju.....	22
2.4.1.1. Ivan Janko Vlašićak	22
2.4.1.2. Rudolf Mikec	24
2.4.1.3. Petar Sivjanović	25
2.4.1.4. Msgr. Stjepan Pavunić	30
2.4.1.5. Adalbert Tumbas.....	31
2.4.1.6. Franjo Lodeta.....	31
2.5. Progon Crkve nakon rata i odnos prema Župi svetog Martina u Virju	31
3. Analiza podataka iz crkvenih matičnih knjiga	34
3.1. Crkvene matične knjige kao izvori za istraživanja	34

3.2. Analiza crkvenih matičnih knjiga Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetog stoljeća	35
3.2.1. Analiza matičnih knjiga vjenčanih.....	36
3.2.2. Analiza matičnih knjiga krštenih	40
3.2.3. Analiza matične knjige umrlih.....	41
Zaključak.....	42
Literatura.....	44

Sažetak

Dvadeseto stoljeće obilježeno je radikalnim promjenama u načinu života čitava svijeta. Dva svjetska rata, stalne migracije stanovništva i jačanje liberalizma samo su neki od događaja koji su obilježili dvadeseto stoljeće. Sva ta događanja nisu zaobišla ni život Crkve u svijetu, a ni život Crkve u Hrvatskoj. Župe su temeljna jedinica Crkve, a njihov život najbolje može prikazati stanje Crkve u tom periodu.

Kao što i sam naslov govori, rad je posvećen prikazu Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetog stoljeća. Kroz povijesni vid prikazivanja moguće je kronološki pratiti događanja u Župi te vidjeti kakve posljedice na život Župe imaju navedena događanja. Stradavanja župljana u svjetskim ratovima ostavila su demografske posljedice, a promjena vlasti u državi donosi nove izazove pred Župu. Kroz pravni vid, odnosno kroz podatke iz crkvenih matičnih knjiga, može se jasno vidjeti kako i na koji način to turbulentno vrijeme utječe na život Župe i njezinih župljana. Društveno-politička zbivanja na neki način diktiraju tempo života Župe te se prije svega sakrament ženidbe često ravna prema tim okolnostima.

Vrijeme Drugog svjetskog rata najviše je utjecalo na život Crkve u Hrvata. Progoni i ubojstva svećenika postaju svakodnevnica u tom periodu, a isto se događa i u Župi svetog Martina u Virju. Posljedice toga vremena ostavile su velik trag u životu Župe, a vidljive su čak i danas.

Ključne riječi: Župa svetog Martina biskupa, Virje, dvadeseto stoljeće, progoni Crkve, crkvene matične knjige, sakrament ženidbe

Summary

The twentieth century was marked by radical changes in the way of life of the whole world. Two world wars, the constant migration of the population and the rise of liberalism are just some of the events that marked the twentieth century. All these events did not bypass either life of Church in the world, nor the life of the Church in Croatia. Parishes are a fundamental unit of Church, and their life can best portray state of Church during this period.

As title suggests, this paper is dedicated to depiction of Parish of St. Martin the Bishop in Virje during the twentieth century. Through the historical form of presentation, it is possible to chronologically follow the events in Parish and see what consequences on the life of Parish have these events. Suffering of parishioners in the world wars has left demographic consequences, and the change of government in the country brings new challenges to the Parish. Through legal aspect, i.e. through data from church registers, it can be clearly seen how and in what way this turbulent time affects the life of the Parish and its parishioners. Socio-political events in a way dictate the pace of life of the Parish, and above all the sacrament of marriage is often governed by these circumstances.

During World War Two, the life of the Church in Croatia had the greatest impact on the life of the Church. Persecutions and murders of priests became everyday life during this period, and the same thing happens in the Parish of St. Martin in Virje. The consequences of that time left a great mark on the life of the Parish, and are visible even today.

Keywords: Parish of St. Martin the Bishop, Virje, twentieth century, persecutions of the Church, church registers, sacrament of marriage

Uvod

Tema je ovoga rada pravno-povijesni prikaz Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetoga stoljeća. Na temelju župne spomenice i crkvenih matičnih knjiga predstaviti će se život Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom turbulentnog dvadesetog stoljeća. Sam prikaz bit će u dva vida. Prvi vid jest povijesni vid, koji će se temeljiti na župnoj spomenici i povijesnim izvorima koji govore o životu Župe. Pravni vid temeljit će se na crkvenim matičnim knjigama, koje su pravo malo bogatstvo po pitanju podataka za prikaz života Župe.

Za prikaz života Župe koristit će se crkvene matične knjige koje se čuvaju u Matičnom uredu u Virju te arhiva Župnog ureda Župe svetog Martina Biskupa u Virju. Na temelju podataka iz crkvenih matičnih knjiga prikazat će se utjecaj društvenih čimbenika na život Župe i poimanje sakramenata.

U prvome dijelu ovoga rada prikazat će se osnovni podaci o mjestu Virje i Župi svetog Martina biskupa u Virju tijekom povijesti. Povijest mjesta i Župe može se pratiti od prvog spomena pa sve do početka dvadesetog stoljeća. Cilj je prikazati veličinu i važnost mjesta Virje u odnosu na okolna mjesta tijekom povijesti te utjecaj povijesnih događanja na život toga kraja. Ukratko će biti riječi o teškim povijesnim razdobljima, kao što su provala Mongola te gotovo stogodišnja opasnost od Turaka. Da bi se razumjelo mjesto Virje i sama Župa na početku dvadesetog stoljeća, potreban je taj povijesni prikaz.

U drugome dijelu ovoga rada kronološki će se prikazati život Župe i njezinih župljana u dvadesetom stoljeću. Naglasak će se staviti na prvu polovicu stoljeća. Naime, događanja od početka dvadesetog stoljeća pa sve do kraja Drugog svjetskog rata mogu se sagledati kao zasebna cjelina. S druge strane, vrijeme nakon Drugog svjetskog rata može se promatrati kao vrijeme u kojemu Župa proživljava posljedice prijašnjega vremena. O tom vremenu tek će se s vremenskim odmakom moći kvalitetnije govoriti.

U trećem dijelu ovoga rada prikazat će se analiza podataka dobivenih iz crkvenih matičnih knjiga. Crkvena matična knjiga vjenčanih ističe se u ovom radu kao najveća baza podataka. Na temelju tih podataka može se donijeti najviše zaključaka koji govore o životu Župe i utjecaju turbulentnih događanja toga vremena na samu Župu.

1. Pregled povijesti Župe svetog Martina biskupa u Virju

1.1. Prvi spomen

Na plodnoj i šumovitoj ravnici uz rijeku Dravu ljudi su živjeli od mlađeg kamenog doba, što potvrđuju razni arheološki nalazi. Vjeruje se kako je dravskom dolinom već u pretpovijesno vrijeme prolazio put za primitivnu razmjenu dobara. Jedan od najzanimljivijih arheoloških nalaza s područja Virja jest bodež s drškom u obliku jezičca iz brončanog doba. Također, pokraj Virja nađen je i jedan novčić Dioklecijan. U rimskom vremenu tim područjem prolazila je rimska cesta između Petovije (Ptuja) i Murse (Osijeka). Na mjestu današnjega Virja bila je postaja, odmorište za konje Lentulis.¹

1.2. Srednji vijek

Naselju Lentulis gubi se svaki trag sve do 1201. godine, kada se spominje utvrda Prodavić. Početkom trinaestog stoljeća ovo područje pustoše Mongoli te se u susjednom naselju Miholjanec sukobljavaju s vitezovima templarima. Mongoli tada poražavaju vitezove templare te pustoše njihovo imanje.² Upravo je to vrijeme iz kojega postoje najstariji pisani podaci s područja današnjega naselja Virje. Na temelju njih može se oskudno i djelomično pratiti povijest naselja Virje. Područje današnjega Virja pripadalo je staroj komarničkoj župi. Prostor je to na kojemu su svoje posjede imali hrvatski plemići Komarničani. Njihovo sjedište vjerojatno je bio Prodavić, odnosno današnje Virje.³ Brojni arheološki nalazi na imanju Stjepana Šignjara u predjelu Gradišće (grad) potvrdili su postojanje te srednjovjekovne utvrde oko koje su ispredene brojne legende. Smatra se da i dio današnje crkve sv. Martina u Virju pripada ostacima toga burga.⁴

---

¹ D. PODRAVEC, *250 godina virovškoga školstva*, Osnovna škola profesora Franje Viktora Šignjara Virje, Virje, 2009., str. 12.

² I. J. VLAŠIČAK, *Miholjanci – Zdelja*, Zagreb, 1923., str. 12.

³ Usp. S. CVEKAN, *VIRJE Povijesno – kulturni prikaz postanka i razvoja mjesta i župe Svetog Martina prigodom 350. godišnjice prvog spominjanja Prodavića kao Virja 1626. – 1976.*, Župni ured Virje, Virje, 1976., str. 9.

⁴ D. PODRAVEC, *Sestre dominikanke u Virju, kongregacija svetih anđela čuvara, 70 godina Bogu na slavu, redu na ponos, za dobro narodu*, Općina Virje, Virje, 2012., str. 14.

Na temelju najstarijih sačuvanih popisa župa Zagrebačke biskupije iz 1334. i 1501. godine može se zaključiti kako se grad Prodavić nalazi upravo na području današnjega Virja. Naime, u spomenutim popisima spominje se Župa svetog Martina s posebnim dodatkom „de Prodavić“, odnosno „u Prodaviću“. Gradovi i plemićka imanja u srednjem vijeku često su mijenjali svoje gospodare. Takva praksa bila je uobičajena za čitavu Europu, pa tako i za Prodavić. Kralj Bela IV. 1244. godine poklonio je imanje Prodavić Nijemcu Korardu u znak zahvale za vjernost u službi. Vjerojatno je to bila nagrada za Korardove zasluge u vremenu provale Tatara. Nakon njegove smrti njegov sin Korard gubi Prodavić zbog nevjere kralju Stjepanu V. On pak Prodavić daje ostrogonskom biskupu Filipu i njegovu bratu Tomi županu. Godine 1273. Prodavić ponovno mijenja vlasnika; sada je to ban Henrik, plemić od Kiseka. On Prodavić dobiva na poklon od kralja Ladislava IV. Henrikovi sinovi zadržavaju Prodavić sve do 1326. godine, kada ih je pobijedio ban Mikac (Mikić). Njegovi sinovi nazivaju se „De Prodavic“, odnosno „od Prodavića“. Godine 1395. tadašnji vlasnik Prodavića, Stjepan, kojega su nazivali Vrag, ulazi u sukob s tadašnjim kraljem Sigismundom. Naime, Stjepan je napao i opustošio posjede zagrebačkog biskupa. Kralj Sigismund naredio je zapljenu Stjepanovih imanja te je to i učinjeno. Ne može se sa sigurnošću ustvrditi radi li se o njegovim imanjima u Podravini ili pak onima pokraj Karlovaca, koja također posjeduje. Stjepan mu to nije zaboravio te mu se pokušao osvetiti nakon poraza kod Nikopolja 1396. godine. Naime, Stjepan u tadašnjim previranjima staje na stranu Stjepana Lackovića. Na krvavom saboru u Križevcima 1397. godine ubijen je Stjepan Lacković. Stjepan Prodavić – Vrag pokušao je napasti kralja Sigismunda po povratku iz Križevaca za Ugarsku. Stjepan nije uspio u naumu da osveti svoga prijatelja Lackovića, pa bježi u Bosnu. Njegova imanja nakon toga pripala su kralju Sigismundu. Tijekom prve polovice petnaestog stoljeća Prodavić je u vlasništvu hrvatskog bana Matka Talovca. On stoluje upravo u Prodaviću. Nakon njegove smrti, u proljeće 1445. godine, grofovi Celjski sa svojom vojskom provalili su u Podravinu te su silom prisvojili Prodavić. Njihova vlast nije potrajala dugo i već u proljeće 1446. godine Prodavić mijenja vlasnika. Do sredine šesnaestog stoljeća Prodavić je u posjedu obitelji Ernušt. Nakon 1541. godine Ernuštova imanja nezakonito zaposjeda Petar Keglević te zbog toga često ulazi u sukob s kraljem Ferdinandom I. Nikola Zrinski

porazio je 1. rujna 1546. Petra Keglevića te su tako njegova imanja pripala kralju Ferdinandu I.⁵

1.2.1. Postojanje Župe svetog Martina u srednjem vijeku

Ime grada Prodavića povezano je s obitelji Prodan, koja je vlasnik ovoga šireg područja. Zagrebački biskup Prodan (1172. – 1185.) poklanja Miholjanec templarima. Na temelju toga može se ustvrditi kako je u Prodaviću postojala katolička župa. Nažalost, o tome nema pisanih tragova zbog nestanka biskupijskog arhiva prilikom bježanja pred Tatarima u Dalmaciju. Najstariji pronađeni zapis koji govori o župi svetog Martina u Prodaviću jest onaj u Statutu zagrebačkog Kaptola iz 1334. godine. Sa sigurnošću se može ustvrditi kako je na području Prodavića u četrnaestom stoljeću postojala Župa svetog Martina. Ona tu opstaje i tijekom cijeloga petnaestog stoljeća. To potvrđuje i popis župa Zagrebačke biskupije iz 1501. godine. U tom popisu spominje se Prodivyz kao najznačajnija župa u Komarnici Gornjoj kao dijelu Komarničkog arhiđakonata. U prilog njezinoj značajnosti ide i činjenica kako uz župnika Petra u župi borave i dva kapelana: Matej i Antun. Uz njih u župi boravi još dvanaestero svećenika. Početkom šesnaestog stoljeća Župa svetog Martina izrazito je velika, a i samo naselje je jedno od većih u tom kraju. S turskom opasnosti dolazi do slabljenja vjerskog života u Podravini. Naime, zbog čestih borbi, protjerivanja stanovništva, nemogućnosti obrađivanja zemlje te nesigurnog života dolazi do teških poremećaja u dotadašnjem načinu života.⁶

1.3. Opasnost od Turaka

Dolaskom turske opasnosti utvrda prelazi pod vojnu upravu te je pod zapovjedništvom Luke Sekelja, koji zapovijeda svim podravskim utverdama. Padom Virovitice 1552. turska vojska ulazi u Podravinu te tako pustoši taj kraj. Iste godine i mjesto Prodavić biva uništeno.⁷ Naselje je tada stradalo, bilo je spaljeno i opljačkano, a

---

⁵Usp. S. CVEKAN, str. 10 – 13.

⁶ Usp. S. CVEKAN, str. 51 – 53.

⁷ D. PODRAVEC, *250 godina virovškoga školstva*, Osnovna škola profesora Franje Viktora Šignjara Virje, Virje, 2009., str. 12.

stanovništvo raseljeno. Stanovništvo većinom bježi preko rijeke Drave na područje Mađarske. Nakon napada Turaka na Prodavić 1552. godine od naselja je ostala samo utvrda u kojoj se nalazilo svega deset haramija, lako naoružanih pješaka. Od 1577. godine u utvrdi boravi pedeset vojnika u seljačkoj nošnji koji u utvrdi borave kao plaćenici Vojne krajine. Njihova zadaća bila je čuvati stražu, braniti prolazak turskim vojnicima prema Koprivnici te štiti malen broj preostalih seljaka. Naselje Prodavić kakvo je bilo prije dolaska Turaka više ne postoji; opća nesigurnost i strah od Turaka u potpunosti mijenjaju izgled naselja. Naime, od starog naselja Prodavić ostalo je tek nekoliko kuća oko utvrde i u njoj samoj. Prodavić je u to vrijeme tek jedna od stanica od Đurđevca do Koprivnice, koja pucanjem iz topa obavještava o dolasku turskih snaga. Život u takvu okruženju nije bio pogodan za napredak te je sve sveden na puko preživljavanje.⁸ Za vrijeme nakon turskog napada na Prodavić 1552. ne može se sa sigurnošću govoriti o vjerskom životu i postojanju župe. Ne postoje nikakvi zapisi o postojanju i djelovanju Župe svetog Martina u Prodaviću. Na temelju zapisa Hrvatskog sabora iz 1626. godine može se ustvrditi samo da su toranj i crkva svetog Martina u Prodaviću postali utvrđeni, odnosno mala nizinska utvrda. U to vrijeme područje grada Prodavića i službeno dobiva naziv Virje. Godine 1654. Novigrad se odjeljuje od župe Virje i postaje samostalna župa. Na temelju toga može se ustvrditi kako u to vrijeme Župa svetog Martina u Virju ipak postoji. Vrlo je vjerojatno kako ju je obnovio biskup Petar Petretić (1648. – 1667.).⁹ Sredinom sedamnaestog stoljeća mjesto oživljava te se gradi kapela sv. Martina.¹⁰ U to vrijeme Virje se naziva i Weissenburg. Razlog tomu jest bijeli toranj, odnosno kula u sastavu utvrde. Oko spomenutog bijelog tornja i crkve svetog Martina izgrađeno je tridesetak domova sa župnim dvorom. Upravo je tih tridesetak domova na neki način postalo jezgra razvoja današnjega Virja. Nakon 1684. godine i potiskivanja Turaka te oslobođenja Slavonije prestaje opasnost od turskih provala. Upravo je to označilo početak mirnog i sigurnog života za stanovnike Virja i Podravine.¹¹

---

⁸ Usp. S. CVEKAN, str. 14 – 15.

⁹ Usp. S. CVEKAN, str. 52 – 53.

¹⁰ R. ČIMIN, *Virovska kapela sv. Martina iz 17. Stoljeća*, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 2010. str. 1.

¹¹ Usp. S. CVEKAN, str. 20 – 21.

1.4. Razvoj Virja u 18. i 19. stoljeću

Jedini oblik vlasti na području Virja tijekom osamnaestog i devetnaestog stoljeća jest Vojna krajina. Upravo Vojna krajina ima značajnu ulogu u razvoju samoga Virja u tom razdoblju. Godine 1746. carica Marija Terezija ustrojava Vojnu krajinu. Tim ustrojem Varaždinsku krajinu sačinjavaju dvije pukovnije, odnosno regimente. Te dvije pukovnije sjedišta imaju u Đurđevcu i Križevcima. Pukovnija je razdijeljena na dvanaest kapetanija; područje jedne kapetanije odgovara području jedne općine. Naime, kapetaniju sačinjava nekoliko sela s najvećim selom kao središtem kapetanije. Kapetanije su označivane brojevima od jedan do dvanaest. Osmo kapetanija nalazila se na području Virja.¹² U tom vremenu Virje bilježi značajan porast broja stanovnika. Tako je 1733. godine u Virju zabilježeno 1800 stanovnika, dok je 1794. godine zabilježeno 2500 stanovnika. Već 1823. godine zabilježeno je 4177 stanovnika te 677 oženjenih parova. Prema Šematizmu Zagrebačke nadbiskupije 1872. godine Virje broji 6174 stanovnika, dok 1882. godine broji 6590 stanovnika. Kasnije, početkom dvadesetog stoljeća taj broj prelazi i deset tisuća stanovnika.¹³ Sjedište osme kapetanije u Virju imalo je velikih i značajnih prednosti za razvoj Virja u tom razdoblju. Tada se u Virju nalaze dva velika skladišta žita, za slučaj gladi. Prisustvo kapetana u Virju te liječnika, ljekarnika, učitelja i trgovaca uvjetovalo je i bogat kulturni život u Virju. To potvrđuje i osnivanje prvog hrvatskog kazališta 1850. godine.¹⁴ Godine 1893. u Virju izlazi i tjedni list *Podravec*.¹⁵ Prva osnovna škola u Virju osnovana je 1759. godine, a već početkom ovoga stoljeća Virje uz osnovno školstvo ima i nižu srednju školu, jedinu u ovim krajevima iz koje su mnogi dalje kretali u gimnazije u Koprivnicu, Bjelovar, pa i u Zagreb. Tako je već početkom stoljeća bilo mnogo Virovaca u intelektualnim zvanjima, kao i desetak svećenika, od kojih su se neki isticali u znanosti, drugi u visokim crkvenim službama, a treći opet kao uvaženi župnici diljem Zagrebačke nadbiskupije.¹⁶

---

¹² Usp. Isto, str. 22 – 23.

¹³ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 9.

¹⁴ Usp. S. CVEKAN, str. 25.

¹⁵ D. PODRAVEC, *Sestre dominikanke u Virju, kongregacija svetih anđela čuvara, 70 godina Bogu na slavu, redu na ponos, za dobro narodu*, Općina Virje, Virje, 2012., str. 17.

¹⁶ G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 11.

1.4.1. Crkva svetog Martina u Virju

Župna crkva svetog Martina u Virju u potpunosti je izgorjela 1735. godine; ostali su samo zidovi. Nedugo nakon toga započela je obnova crkve. Crkva je obnovljena i posvećena 1764. godine. Takva crkva ostala je do župnika Ivana Nepomuka Pfeiferberga. Naime, on je 1832. godine odlučio iznova sagraditi crkvu svetog Martina. Blagoslov temeljnog kamena nove crkve obavio je podarhiđakon i đurđevački župnik Franjo Milinković 26. travnja 1832. Sama crkva dovršena je i svečano blagoslovljena 11. kolovoza 1833. Godine 1891. crkvu je iznutra oslikao slikar iz Zagreba, Marko Antonini.¹⁷

2. Kronološki prikaz Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetog stoljeća

Početak dvadesetog stoljeća u Župi svetog Martina biskupa u Virju obilježen je službovanjem župnika Juraja Pušeka. Naime, on dolazi u Virje za župnika 29. svibnja 1898., napustivši službu u Vrhbosanskoj nadbiskupiji. Njegovo ime zapisano je u knjizi znamenitih i zaslužnih Hrvata iz 1925. godine. Upisan je kao znameniti propovjednik te da je bio krasnog pera. Umro je u Virju 14. prosinca 1906. Nakon njega u Virje za župnika dolazi Martin Kovačević, a u međuvremenu župom upravlja kapelan Antun Pavlović. On upravlja župom od 14. prosinca 1906. do 31. prosinca 1907.¹⁸

---

¹⁷ Usp. S. CVEKAN, str. 58 – 59.

¹⁸ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 21.

2.1. Život Župe na početku dvadesetog stoljeća

O vjerskom životu župljana Župe svetog Martina biskupa u Virju najviše se može saznati iz etnografskog djela Josipa Tomca. Naime, Josip Tomec u svojem Zborniku za narodni život i običaje Virja između 1897. i 1904. godine opisuje materijalni, društveni, duhovni i kulturni život podravskog sela Virja krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća. On tako navodi kako je narod Virja rimokatoličke vjere te da je pobožan i bogobožan. Opisuje kako je u narodu prisutna pobožnost, a molitva je sastavni dio dana svakog čovjeka. Kod kuće se, navodi Tomec, moli Bogu ujutro kada se ustane te uvečer prije negoli se legne. Majke redovito mole sa svojom djecom, a na zvuk zvona ujutro i u podne moli se Anđeosko pozdravljenje. Narod vrlo rado odlazi na misu; svake nedjelje i sve ostale svetkovine crkva je dupkom puna. Tomec napominje kako su mise zornice itekako popularne te da svakodnevno napune crkve neovisno o vremenskim prilikama. Istaknuta je i društvena dimenzija svete mise, posebice kod mladih. Naime, mladi župljani odlaze na misu na tzv. oglede. Riječ je o praksi u kojoj mlade djevojke pokazuju novu odjeću te pronalaze potencijalne muževe. U narodu je prisutan običaj posta koji je, kako navodi Tomec, u prošlosti bio zastupljeniji nego tada. Postiti je značilo ništa ne jesti do podne, a poslijepodne i navečer jesti, ali samo posne stvari.¹⁹ O dobrom odnosu župljana prema župi govori i podatak o svečanom prijemu biskupa dr. Ivana Krapca koji je 16. i 17. rujna 1908. udijelio sakrament svete potvrde za 3400 duša. Naime, tada je priređen i vatromet, koji su financirali župljani.²⁰

U to vrijeme javljaju se i nevjernici, odnosno ljudi bez Boga, kako navodi Tomec. Ta je pojava novitet u to vrijeme, a narod takve ljude naziva socijalistima. Naime, Tomec spominje kako u Virje dolaze dva stolara koji pokreću raspravu o tome kako Bog i vjera zapravo ne postoje. Oni potiču nepovjerenje prema svećenstvu te ih okrivljuju za podjele u društvu. Tvrde kako bi svi trebali biti jednaki. Nekoliko župljana povjerovalo je u te tvrdnje te su prestali ići u crkvu i na ispovijed.²¹

---

¹⁹ Usp. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, J. Tomec ZBORNİK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE, Virje 1897. – 1904., Zagreb – Virje, 2021., str. 213 – 214.

²⁰ Usp. KUZMIĆ, str. 21.

²¹ Usp. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, J. Tomec ZBORNİK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE, Virje 1897. – 1904., Zagreb – Virje, 2021., str. 213 – 214.

Godine 1909. u Virje dolazi željeznica. Dana 3. prosinca u promet je puštena dionica željezničke pruge od Virja do Kloštra Podravskog. Taj događaj imao je veliku važnost za ovaj kraj te ga je narod jedva dočeka. Godine 1912. u promet je puštena i željeznička dionica između Virja i Koprivnice. Prometna povezanost s ostalim krajevima uvelike je značila mještanima Virja. Tijekom 1911. godine obnovljeno je krovništvo tornja župne crkve; toranj je prekriven novim limom.²²

2.2. Život Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom Prvog svjetskog rata

Godine 1914. započeo je Prvi svjetski rat.²³ Prvi svjetski rat nije započeo atentatom u Sarajevu, koji je predstavljao samo inicijalnu iskrinu u političkoj barutani. Preduvjeti za veliki rat stvoreni su već u 19. stoljeću, nakon poraza Francuske u ratu s Njemačkom 1871. i stvaranja složenog sustava savezništva, što je dovelo do snažnih podjela na europskom prostoru. Velikome ratu prethodile su krize s početka 20. stoljeća: Marokanska kriza 1905. – 1906. i 1911.; Bosansko-hercegovačka kriza 1908. – 1909., Talijansko-turski rat 1911. – 1912., Balkanski ratovi 1912. – 1913., njemačka pomoć u ustrojavanju turske vojske 1914. i dr. Vojna industrija ubrzano se razvijala, znanost je pronalazila nove načine masovnog uništenja, a diplomacija je vodila otvorene ili prikrivene dogovore s koalicijama, što je pratila česta promjena savezništva. Kako su jačale proturječnosti između velikih europskih država, jačalo je i uvjerenje u nužnost ratnoga rješenja. Veliki interesi relativno male skupine morali su se riješiti sudjelovanjem golemoga broja ljudi. Tako je Velika Britanija nastojala eliminirati Njemačku kao sve jaču pomorsku silu, Francuska je željela vratiti pokrajine Alsace i Lorraine te pobijediti njemačkog suparnika, Rusija je maštala o izlasku na toplu mora istjerivanjem Turske, a istiskivanjem Austrije s Balkana i drugih europskih prostora željela je zavladata svim slavenskim zemljama. Srbija je htjela osvojiti Bosnu i Hercegovinu, nastojeći biti Rusija na Balkanu. S druge strane, Njemačka se smatrala najvećom silom u Europi, dok se Austro-Ugarska bojala sve većeg ruskog utjecaja na Balkanu. U sveopćoj napetosti atentat u Sarajevu inicirao je brzi slijed događaja koji će podijeljenu Europu uskoro

---

²² Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 21.

²³ Isto. Str. 22.

pretvoriti u veliko bojište.²⁴ Virje, najveće selo u Hrvatskoj također je imalo mnogo poginulih u Prvom svjetskom ratu. Godine 1910. ovo je mjesto imalo 5.467 stanovnika, a 1921. godine 5.283 te je to opadanje rezultat rata. Mobilizacija je zahvatila prvo mladiće rođene od 1891. do 1893. godine, a kasnije su mobilizirani i oni rođeni 1867. godine. Mijo Pankarić iz Virja bio je vojni komandant Zagrebačke oblasti od 1900. do 1918. godine pa je to, a vjerojatno i prisjećanje na „zlatna vremena Vojne krajine“, doprinijelo vrlo visokom stupnju mobilizacije. U rat se u kolovozu 1914. godine odlazilo uz glazbu i slavlje u sastavu 16. varaždinske pješačke pukovnije da bi se s prvim vijestima o palima radost pretvarala u veliku žalost, a očekivanje ratnih dobitaka zamijenila je spoznaja kako se radi o velikom ratu u kojem sudjeluje i bojišnica i pozadina te da više nema mira ni u Virju. U radu su zanemarene ekonomske teškoće koje su pogađale Virje. Zbog malih posjeda uvijek su njegovali još jedno zanimanje, kao na primjer trgovina, a tijekom rata prometni kolaps i razne zabrane koje je donosio ban onemogućavale su takav život.²⁵ Vojnici iz Hrvatske borili su se na Istočnome bojištu u sklopu austrougarske vojske tijekom svih ratnih godina. Početkom rata znatan dio postrojbi usmjeren je prema Balkanskome bojištu – protiv Srbije, ali vojnici iz Hrvatske raspoređeni su također i u Galiciji, koja je zbog svoje strateške važnosti bila poprište najveće bitke u 1915. godini. I Austro-Ugarska i Rusija planirale su glavne pravce svojih nastupa upravo preko ovoga područja, stoga je Galicija imala veliko značenje za obje sukobljene monarhije.²⁶ Prema podacima iz matice umrlih u Prvom svjetskom ratu poginulo je 110 župljana Župe svetog Martina biskupa u Virju. Velik broj poginulih župljana izaziva negodovanje zbog rata te se javlja sve veće protivljenje nastavku sukoba i buntovništvo prema vlastima.²⁷

Dana 16. travnja 1916., na nedjelju Cvjetnice, isprobane su nove orgulje koje su iste godine postavljene u župnoj crkvi. Orgulje je postavila tvrtka M. Heferer, a imale su osamnaest registara i sedamnaest spojeva. Godine 1917. s crkvenog tornja skinuto je zvono, koje je trebalo biti odvezeno s namjerom lijevanja topova u ratne svrhe. Župljani

---

²⁴ J. PAŠČENKO, *Hrvatski grobovi 1914-1918. Karpati, Galicija, Bukovina*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2016., str. 9.

²⁵ Medvarić-Bračko, Ružica i Mira Kolar-Dimitrijević. *Tragom poginulih vojnika koprivničke i đurđevačke Podravine u Prvom svjetskom ratu : u spomen palima 1914. – 1918. godine*. Podravski zbornik, vol. , br. 41, 2015., str. 57.

²⁶ J. PAŠČENKO, str. 37.

²⁷ Medvarić-Bračko, Ružica i Mira Kolar-Dimitrijević, str. 59.

nisu dopustili da se zvono odveze te su ga sakrili. Zvono je bilo skriveno do 9. studenoga 1918. kada je blagoslovljeno i vraćeno na svoje mjesto.²⁸

Potrajavši relativno kratko, samo četiri godine i nekoliko mjeseci, Prvi svjetski rat uništio je brojne ljudske sudbine. Od 59 neovisnih država, 38 ih je na različite načine bilo uvučeno u rat, koji je na tome prostoru obuhvatio goleme ljudske mase. Osobito se taj pojam ljudskih masa izrazio u broju žrtava: u različite vojske unovačeno je oko 73,5 milijuna, u bitkama je izgubilo život ili podleglo ranama 9,5 milijuna, ranjeno je više od 20 milijuna, a osakaćeno 3,5 milijuna. Brojne vojske zauzimale su položaje na bojišnicama dugačkima i tri do četiri tisuće kilometara, gospodarstvo je bilo preusmjereno na ratnu proizvodnju, a trgovina je u velikoj mjeri postala ograničena, što je za posljedicu imalo nestašice i glad među stanovnicima mnogih zemalja, uključujući Hrvatsku i Ukrajinu. Posebice su stradali gradovi Njemačke, Austro-Ugarske i Rusije, gdje je nedostatak hrane izazvao glad koja se osjetila i u vojsci. Rat je zahtijevao goleme financijske izdatke, što je vodilo osiromašenju društva, porastu nezaposlenosti, inflaciji, povećanju poreza i porastu cijena. Uništena su mnogobrojna kulturna dobra, opustošene mnoge pokrajine, posebice u sjevernoj Francuskoj, dok je korištenje kemijskog naoružanja imalo ozbiljne ekološke posljedice. Najveće ljudske gubitke imali su Rusko Carstvo (5 milijuna), Austro-Ugarska (4,4 milijuna) te Njemačka (4,2 milijuna). Rat je završio porazom Njemačke te propašću Ruske i Austro-Ugarske Monarhije. Međutim, proturječnosti odnosa dominirajućih svjetskih sila nisu bile riješene, čak su se zaoštrile i pojačale. Prvi svjetski rat pokrenuo je val novih kriza koje će utjecati na daljnji povijesni razvoj – i u konačnici do Drugoga svjetskog rata. U ratu su nestale sve monarhije, a na njihovim su dijelovima nastale države koje su težile neovisnosti.²⁹ Po završetku rata došlo je do raspada Austro-Ugarske Monarhije te je 1. prosinca 1918. došlo do proglašenja ujedinjenja svih južnih Slavena u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, koja 1931. godine postaje Kraljevina Jugoslavija. Tadašnji župnik Martin Kovačević u župnoj spomenici zapisao je sljedeće: „Na žalost u to jedno kraljevstvo došla je Kranjska, Štajerska i

---

²⁸ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 23.

²⁹ J. PAŠČENKO, str. 16, 17.

Dalmacija okljaštrena od susjednih vlasti, a Hrvatska bez Rijeke – Fiume, a cijela Istra žrtvovana jest talijanskom molohu.“³⁰

2.3. Život Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetih i tridesetih godina dvadesetog stoljeća

Tijekom dvadesetih godina dvadesetog stoljeća provedeno je mnoštvo aktivnosti vezanih uz obnovu župne crkve. Tako je 1925. godine župna crkva oslikana iznutra, a svi oltari su obnovljeni i djelomično pozlaćeni. Iste godine obavljen je i popravak poda, vrata i dijelova krova. Godine 1926. župljanin Grga Kurtak načinio je novi betonski stup na koji je postavljen kip Presvetog trojstva. Godine 1929. nabavljena su tri nova zvona za župnu crkvu, koja su blagoslovljena i postavljena 15. prosinca 1929.³¹

2.3.1. Vjerski život Župe u međuratnom razdoblju

Godine 1924. i 1934. Župi svetog Martina u Virju udijeljena je sveta potvrda. Svetu potvrdu 1924. godine udijelio je nadbiskup zagrebački, dr. Antun Bauer, u pratnji dr. Antuna Slamića, tajnika nadbiskupa. Godine 1934. svetu potvrdu udijelio je biskup koadjutor, Alojzije Stepinac. Kod svake podijele svete potvrde obavljene su i kanonske vizitacije.³² Početkom dvadesetog stoljeća i u Hrvatsku počinje prodirati liberalizam. Nositelji su mu bili mladi hrvatski intelektualci, koji su na stranim sveučilištima završili svoje studije. Zaposjeli su uredništva novina i časopisa, sveučilišne katedre, političke govornice, profesorska i odvjetnička mjesta; ukratko, sve one položaje s kojih se moglo utjecati na javni život istiskujući tradicionalni katolicizam iz hrvatske javnosti, a na njegovo mjesto proguravala se ideja tzv. „naprednjaštva“. Ta bujica liberalizma sručila

---

³⁰ Usp. G. KUZMIĆ, str. 23.

³¹ Usp., G. KUZMIĆ str. 24.

³² Usp., Isto, str. 24, 25.

se najprije na hrvatsku mladež. Vjera se proglašava privatnom stvari i iz javnog života nastoje se ukloniti njezina javna očitovanja.³³ Kao odgovor na bujicu liberalizma, posebice kod mladih, javljaju se mnoge bratovštine koje staju u obranu vjere među narodom. Na tragu toga u Župi svetog Martina biskupa u Virju postoji i djeluje nekoliko bratovština. Godine 1931. osnovana je Bratovština sv. krunice. Godine 1934. osnovano je Križarsko bratstvo i sestrinstvo s malim križarima i križaricama kao temelji daljnjoj Katoličkoj akciji. Iste godine osnovana je i Bratovština kršćanskog nauka. Osnovano je i društvo Hrvatski katolički muževi, koje je djelovalo do 1942. godine. Među aktivnijim društvima bilo je i Društvo hrvatskih katoličkih đaka, koje je svoj vrhunac imalo u listopadu 1940. godine, kada je održano veliko đačko zborovanje u Virju, na kojemu se okupilo preko šesto đaka. Posjetio ih je i zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. Početkom četrdesetih godina postojalo je i Društvo seljačkih katoličkih mladića. Njihov osnivač Jerko Tišljar poginuo je u Bosni 1943. godine.³⁴

Dana 13. listopada 1940. u Virju je održan Kongres đaštva u povodu 1300. godišnjice veza Hrvata sa Svetom Stolicom. Tom zgodom blagoslovljena je i ploča u spomen pokojnom Đuri Sudeti, pjesniku i nekada učitelju u školi u Virju. Na svečanost se odazvao i zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, koji je pod vedrim nebom održao pontifikalnu sv. misu i važan govor upućen mladeži.³⁵ Nadbiskup Alojzije Stepinac dovezao se iz Zagreba automobilom u predvečerje 12. listopada 1940. u Virje, gdje ga je svečano dočekalo mnoštvo svijeta. U samom mjestu, koje je bilo okićeno zastavama, hrvatskog prvostolnika pozdravila je prvo učenica L. Horduki te prof. Kamilo Križanić. Prisutni su bili predstavnici vlasti na čelu s načelnikom Mijom Fancevom, zatim članovi svih katoličkih i kulturnih društava, školska djeca s učiteljima i nastavnicima i mnogobrojni narod. Poslije pozdrava i dobrodošlice svi prisutni svrstali su se u povorku i krenuli u župnu crkvu sv. Martina biskupa, gdje je sazivom Duha Svetoga otvoren kongres Hrvatskih katoličkih đaka. U međuvremenu je u Virje stiglo oko tri stotine članova društva Hrvatskih katoličkih đaka iz Čakovca, Virovitice i Zagreba, koji su prisustvovali

---

³³ B. NAGY, Hrvatsko KRIŽARSTVO Pregled osnivanja, razvoja i obnove Križarske katoličke organizacije u Hrvatskoj, Postulatura za beatifikaciju Ivana Merza, Zagreb, 1995., str. 13.

³⁴ Usp. KUZMIĆ, str. 25 – 27.

³⁵ KUZMIĆ, str. 27.

podoknici koja je započela u 21 sat u čast nadbiskupa.³⁶ Za uspjeh ove velike đачke, katoličke i vjerske svečanosti zaslužni su svi mještani Virja. No među pojedincima potrebno je istaknuti Franju Lodetu, virovskog kapelana i duhovnika društva Hrvatskih katoličkih đака, prof. Kamila Križanića, načelnika općine Miju Fanceva i rođenog Virovca, koprivničkog župnika Stjepana Pavunića. Za uspješni nastup školske djece i polaznika stručne škole, osim učitelja i nastavnika, posebno je zaslužan i Mirko Krčmar, upravitelj stručne škole.³⁷

2.3.2. Društveno-političke prilike u Župi u međuratnom razdoblju

U desetljeću prije Drugoga svjetskog rata Virovci su stalno bili nezadovoljni vlastima, stalno u opoziciji, nastavljajući tako svoju tradiciju, ali i karakteristiku koja im je omogućila da prežive u vremenu kada su bili na prvoj crti u borbi protiv Turaka. Virovci su bili katolici i stoga je kod njih Crkva uvijek imala snažan oslonac. No oni su bili i buntovnici, pa su bili pristaše dr. Vladka Mačeka od 1928. do 1939. godine, ali su 1939. pokazivali snažnu sklonost skretanja ulijevo, prema komunistima, a protiv „gospodi“. Ta je pojava zabilježena i kod Mihovila Pavleka Miškine. Vjerojatno su bili takvi zato što su bez dovoljno zemlje uvijek bili na rubu proletarizacije te su prihvaćali i poslove prijevoza ako su imali konje, odnosno bilo kakav sezonski rad.³⁸

Političke ideje zasnovane na komunizmu, nacional-socijalizmu i agrarizmu sve su se jače počele uvlačiti u svakidašnji život naroda Europe. Zbivanja u Mađarskoj, s kojom je monarhistička Jugoslavija održavala samo najnužnije veze, pripajanje Austrije Trećem Reichu 1938. godine te španjolski rat od 1936. do 1939., ali i masovne Staljinove čistke u SSSR-u pokazivali su se već i tehničkim dostignućima, da bi se svijet morao prilagoditi promjenama na temelju mišljenja najpametnijih ljudi svijeta i nanovo strukturirati na demokratskoj osnovi. No umjesto toga sve su više jačali diktatorski režimi i svijet je sve više patio. I stanovništvo Podravine, koja je uključena u monarhističku centralističku državu zajedno s Hrvatskom, pokazivala je silnu neuravnoteženost na političkom polju.

---

³⁶ M. KOVAČIĆ, Dr. Alojzije Stepinac u Koprivnici i podravskim župama, Župa Sv. Nikole u Koprivnici, Koprivnica, 2007., str. 80.

³⁷ Isto, str. 83.

³⁸ Kolar Dimitrijević, Mira. "Gospodarsko-socijalne prilike u Virju od 1929. do 1941. godine." *Podravina*, vol. 1, br. 1, 2002., str. 120.

Stari zakoni dovedeni su u pitanje, a novi nisu bili provjereni u praksi. Kada je Jugoslavija pod utjecajem velike svjetske krize napustila tendenciju da postane industrijska zemlja orijentirajući se sve više prema izvozu u fašističke zemlje, zbog zatvaranja mnoštva tvornica u Podravini iz razloga da nije dobro da velike tvornice budu smještene uz granicu s Mađarskom, raste nezaposlenost, a agrarno prenapučeno selo sve više tone u bijedu i protežiranja.³⁹ Do jeseni 1929. godine zbog potpadanja pod Osječku oblast Virje je gravitiralo prema Slavoniji. Osnutkom Savske banovine te su veze postajale sve slabije i javila se nova orijentacija prema Zagrebu. Međutim, pogranični položaj Virja i blizina ustaškoga logora Janka Pusta u Mađarskoj ima također izvjesnog odraza na raspoloženje dijela naroda te se javljaju veliki protivnici režima u Beogradu.⁴⁰ Režimski političari nisu ni mogli računati na veću potporu Podravaca jer narod nije podržavao diktaturu. Većina stanovništva nezadovoljstvo nije pokazivala na radikalna način, kao pripadnici ilegalne ustaške organizacije, no bilo je postupaka zbog kojih su vlasti čvrsto reagirale. Primjer je događaj iz travnja 1932. kada je grupa mladića provalila u koprivničku gimnaziju i polomila kraljeve slike u nekoliko učionica. Zbog toga događaja ministar prosvjete čak je i ukinuo gimnaziju.⁴¹

Pitanja rata ili mira te prehrane početkom 1941. bila su nezaobilazna u svakom javnom okupljanju Podravaca, kao i u privatnim razgovorima. Tome su uvelike pridonijeli pritisci njemačke diplomacije, koji su pojačani traženjem da Jugoslavija pristupi Trojnom paktu. Maček i vodstvo HSS-a zagovarali su neutralnost zemlje, no nadanje da neće biti rata trajalo je kratko. Dramatični događaji na državnoj razini i pristupanje Jugoslavije Trojnom paktu raznoliko su tumačeni u narodu i još su više pojačali strah i strepnju Podravaca. Mir se nije uspio očuvati jer je Hitler nakon oficirskog puča odlučio zauzeti Jugoslaviju. Već 6. travnja Njemačka i Italija započele su napad na Kraljevinu Jugoslaviju, čime je i na ovim prostorima započeo rat.⁴²

---

³⁹ M. KOLAR DIMITRIJEVIĆ, PODRAVSKI KALEIDOSKOM Sjećanje jedne Podravke na četiri podavska svijeta u dvadesetom stoljeću, Meridijani izdavačka kuća, Koprivnica – Virje, 2015., str. 73.

⁴⁰ Kolar Dimitrijević, Mira. "Gospodarsko-socijalne prilike u Virju od 1929. do 1941. godine." *Podravina*, vol. 1, br. 1, 2002., str. 121.

⁴¹ V. ŠADEK, Podravina u drugom svjetskom ratu i poraću, Meridijani izdavačka kuća, Koprivnica, 2017., str. 41.

⁴² V. ŠADEK, Podravina u drugom svjetskom ratu i poraću, Meridijani izdavačka kuća, Koprivnica, 2017., str. 58.

2.4. Župa svetog Martina biskupa u Virju u razdoblju Drugog svjetskog rata

Drugi svjetski rat započeo je napadom Njemačke na Poljsku 1. rujna 1939. Nešto više od mjesec dana kasnije Poljska je pokorena, pa je i podijeljena između Njemačke i SSSR-a na temelju njihova sporazuma iz kolovoza 1939. Njemačka osvajanja nastavljena su u proljeće 1940., kada su zauzete Danska, Norveška, Luksemburg, Nizozemska i Belgija. U lipnju iste godine poražena je i Francuska te je Njemačka krenula s napadima na Veliku Britaniju. Zračni napadi počeli su u srpnju 1940., no unatoč početnoj premoći u avijaciji i naoružanju te neprestanom bombardiranju britanskih gradova, Njemačka nije uspjela slomiti Veliku Britaniju pa je odustala i od invazije. Nakon toga počele su njemačke pripreme za napad na SSSR, a Italija je u jesen 1940. napala Grčku te doživjela neuspjeh. U rujnu 1940. sklopljen je Trojni pakt između Njemačke, Italije i Japana kojemu do kraja godine pristupaju Mađarska, Slovačka i Rumunjska, a 1941. Bugarska i Jugoslavija. Nijemcima je u kontekstu napada na SSSR bilo važno osigurati stabilnost na području Balkana, stoga je njemački vođa Adolf Hitler vrlo negativno primio vijest kako je u Kraljevini Jugoslaviji 27. ožujka izveden vojni puč kojim je zbačena Vlada. On tada donosi odluku da će Jugoslaviju uništiti vojno. Bez objave rata Sile osovine su 6. travnja napale Jugoslaviju, a istovremeno i Grčku. Jugoslavija je vrlo brzo zauzeta te je 17. travnja potpisana bezuvjetna kapitulacija nakon čega je njezin teritorij, osim područja na kojemu je formirana Nezavisna Država Hrvatska, podijeljen između Njemačke, Italije, Mađarske i Bugarske.⁴³

Iako je Drugi svjetski rat na području Nezavisne Države Hrvatske započeo tijekom 1941. godine, ratne strahote Virje su zadesile tek 1943. godine. U razdoblju od 1943. do 1945. godine ništa nije učinjeno za Župu. Ratne strahote i bratoubilački rat ostavljaju traga i na život Župe i župljana. Mnogo mladića u tom je razdoblju poginulo, na strani snaga Nezavisne Države Hrvatske ili na Istočnom bojištu te na strani Narodnooslobodilačkog

---

⁴³ Isto, str. 59.

pokreta. Tadašnji župnik Mirko Bijelić u spomenici je zapisao kako je sigurno više od stotinu župljana poginulo u tome ratu.⁴⁴

2.4.1. Progon svećenika iz Župe svetog Martina u Virju

Tijekom dvadesetog stoljeća Rimokatolička Crkva u Hrvatskoj susrela se s masovnim progonima svojih duhovnih pastira. Od vremena turskih osvajanja na hrvatskom tlu kršćanskom življu bilo je nepoznato prolijevanje svećeničke krvi i masovno ubijanje svećenika, redovnika i redovnica. Prve svećeničke žrtve nakon Turaka pale su 1935. godine te je nakon toga sve do 1990. godine sustavno provođen progon vjere i Crkve, progon vjernika, redovništva, svećenika i biskupa. Sve je počelo diktaturom kralja Aleksandra te se nastavilo ratnim vihorom i poratnim režimom. Ratni vihor i okrutni progoni nisu zaobišli ni Župu svetog Martina biskupa u Virju.⁴⁵

2.4.1.1. Ivan Janko Vlašićak

Prva žrtva krvavih progona bio je svećenik rođen u Virju. Ivan Janko Vlašićak rođen je 6. prosinca 1879. u Virju. Roditelji Mato i Tereza potekli su iz starih virovskih obitelji. U matici krštenih zapisano mu je ime Janko, a kasnije se potpisivao kao Ivanko. Nakon pučke škole u Virju srednje školovanje i studij na Bogoslovnom fakultetu završio je u Zagrebu. Za svećenika je zaređen 20. srpnja 1902., a zaređuje ga nadbiskup zagrebački, mons. dr. Juraj Posilović. Te godine zaređeno je dvadeset i troje ređenika.⁴⁶ Prvih deset godina svoje svećeničke službe bio je kapelan u mnogim župama. Godine 1911. imenovan je upraviteljem župe Bučica, a tamo je sagradio novi župni stan. Godine 1917. premješten je u župu Čaglić, gdje je službovao do 1931. godine. Od 1931. do 1934. godine

---

⁴⁴ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 29.

⁴⁵ Usp. S. KOŽUL, *Martirolologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998., str. 13.

⁴⁶ Usp. Isto, str. 114.

bio je župnik u Buku. Od 1934. godine bio je župnik u Požeškom Brestovcu, sve do svoje smrti, 13. lipnja 1935.⁴⁷

Ivanko Vlašićak još se kao gimnazijalac počeo baviti pisanjem, a surađivao je s crkvenim i književnim časopisima. Napisao je povijest Miholjanca – Zdelje te mnogo povijesnih crtica iz povijesti rodnog Virja. Izdao je, uredio i mnogo toga sam napisao u almanahu hrvatskih svećenika pod naslovom: *Vedre hrvatske duše* i *Vedre duše*. Sam je uredio i izdao ukupno pet knjiga od 1922. do 1926. godine. U svojem radu težio je obnovi narodnih običaja i očuvanju hrvatskog jezika.⁴⁸ U knjizi preminulih svećenika u spomenici župe Bučičke navodi kako je župnik Vlašićak: „Bistar i darovit svećenik, tek temperamenta malo prežestokog. Osobito se bavio sabiranjem hrvatskih riječi kako ih naš narod govori. Izdao je biografije znamenitih svećenika u knjizi *Vedre duše*.“⁴⁹

Župnik Vlašićak 13. lipnja 1935. držao je propovijed u franjevačkoj crkvi u Požegi. Predvečer se vraćao kući. Na putu između Nurkovca i Brestovca bila je jedna gostiona. Kada je župnik Vlašićak došao do gostione, pred njega su izašla tri čovjeka te je jedan od njih zapucao te ranio župnika Vlašićka. Župnik Vlašićak tada je rekao: „Ubiše me Vlasi!“ te je nakon nekog vremena umro. Nakon njegove smrti provedena je istraga, koja nije dala rezultate. Smatralo se da su za njegovu smrt odgovorni pripadnici političkog udruženja „Politički omladinski front“. S druge strane, za njegovu smrt krive četnike, koji su tada kao političko udruženje bili rašireni u tom kraju. Naravno, tadašnji režim pod svaku je cijenu htio zataškati cijeli slučaj. Žandari su tada uhitili dvojicu domaćih ljudi koji s tim nisu imali veze, mučili ih i tukli te pogrešno usmjerili istragu. Tada je započela sotonizacija i progon ne samo hrvatskog naroda i svega što je hrvatsko nego i Katoličke Crkve, njezinih biskupa i svećenika.⁵⁰

---

⁴⁷ Usp. Isto, str. 114.

⁴⁸ Usp. S. KOŽUL, *Martirologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998., str. 148.

⁴⁹ Isto, str. 149.

⁵⁰ Isto, str. 151.

2.4.1.2. Rudolf Mikec

Rudolf Mikec rođen je 12. travnja 1912. u Virju. Bio je jedno od četvero djece Franje i Uršule rođene Veličan, koji su se u Virje doselili iz Kladara. Svoje djetinjstvo provodi u Virju te u Virju završava pučku školu. Na daljnje školovanje odlazi u Zagreb, gdje završava Nadbiskupijsku klasičnu gimnaziju te kasnije studij teologije. Za svećenika ga je 29. lipnja 1935. zaređio nadbiskup Alojzije Stepinac. Zanimljivo je napomenuti kako je od 20 svećenika zaređenih toga dana njih šestero završilo svoj život nasilnom smrću.⁵¹

Nakon ređenja bio je kapelan u Bedenici te Novoj Kapeli. U Bedenici je isto tako kao kapelan službovao i Vilim Cecelja, svećenik koji je bio veliki čuvar žrtve hrvatskog naroda na Bleiburškom polju. U Novu Kapelu Rudolf Mikec doselio se 30. listopada 1936. te je ostao tamo do 20. travnja 1937. U Novoj Kapeli ostao je zapamćen kao dobar svećenik. Rudolf Mikec kao mladi svećenik bio je miroljubiv i blage ćudi. Gdje god je službovao, bio je dobro prihvaćen te je bio omiljen među mladima. Nakon službe kapelana 1937. godine preuzima službu župnog upravitelja u župi Ždala. U Ždali je dočekaao početak Drugog svjetskog rata te uspostavu Nezavisne Države Hrvatske⁵² Osobno se protivio okupaciji Nijemaca i Mađara, ali veselila ga je činjenica o uspostavi Nezavisne Države Hrvatske. U veljači 1942. ustaški pokret zamolio ga je da kao župnik preuzme dužnost načelnika općine u Ždali. No već je 20. veljače 1942. premješten za župnika u Novigrad Podravski. Neki mještani Ždale smatrali su kako je upravo Rudolf Mikec zaslužan što Ždala nije pripala Mađarskoj jer je graničila s njom.⁵³

U Novigradu Podravskom župljani su ga dobro prihvatili. Prema mnogim svjedočanstvima župljana, bio je predobar svećenik i nitko ga nije mogao optužiti ni za što. Osobito je bio omiljen među mladima, jer je bio aktivan u katoličkoj križarskoj organizaciji. Mlade je često vodio na putovanja i logorovanja. Jedno takvo logorovanje, prema svjedočanstvima župljana, stajalo ga je života. Naime, župnik Mikec odveo je dvadesetak mladih na logorovanje uz rijeku Dravu. Mladi su tada bili članovi Ustaške

---

⁵¹ Usp. G. KUZMIĆ, str. 116.

⁵² Usp. A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 436.

⁵³ Usp. S. KOŽUL, *Martirologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998., str. 95.

mladeži te su imali ustaške kape s kojima su se slikali sa župnikom. Kasnije je ta slika bila jedan od razloga njegova uhićenja.⁵⁴

Tijekom listopada 1944. godine na području Podravine partizanske postrojbe pokreću veliki napad na ustaška uporišta. Dana 12. listopada 1944. 33. divizija NOVJ u sastavu X. Zagrebačkog korpusa ulazi u Novigrad Podravski. Napad partizanskih snaga nakon toga zadržan je i razbijen kod Koprivnice.⁵⁵ Tijekom napada na Novigrad Podravski župnik Mikec bježi sa župljanima prema rijeci Dravi, no odlučio se vratiti u Novigrad Podravski. Dana 15. listopada 1944. služio je misu večernjicu u crkvi u Novigradu Podravskom. Nakon mise ispred crkve dočekali su ga partizani te uhitili i odveli u prostorije škole. Isto tako, uhitili su i seoskog učitelja Stjepana Nikšića. Odande su odvedeni u pravcu Bjelovara. Učitelj Nikšić ubijen je negdje kod Velike Pisanice, dok je Rudolf Mikec odveden u Gornji Miklouš. Tamo je bio zatvoren s nekoliko zarobljenika u svinjcu.⁵⁶ Rudolf Mikec 11. studenoga 1944. osuđen je na smrtnu kaznu strijeljanjem, trajan gubitak građanske časti te oduzimanje cjelokupne pokretne i nepokretne imovine. Rudolf Mikec ubijen je sljedećega dana u šumi pokraj Donjeg Miklouša.⁵⁷ Prema jednom svjedočanstvu, za njegovo smaknuće određena je desetina vojnika, no njima su se tresle ruke i nisu mogli pucati u župnika Mikca. U tom trenutku dolazi jedan domaći partizan koji je poznao župnika Mikca i hladnokrvno ga ubija. Mjesto groba Rudolfa Mikca još je uvijek nepoznato.⁵⁸

2.4.1.3. Petar Sivjanović

Petar Sivjanović rodio se 16. siječnja 1893. u Virju od oca Đure i majke Marije. Otac mu se u Virje doselio iz Koprivnice. Petar Sivjanović pučku školu polazi u Virju, a klasičnu gimnaziju i studij teologije u Zagrebu. Za svećenika ga je 30. srpnja 1916.

---

⁵⁴ Usp. A. BAKOVIĆ, str. 437.

⁵⁵ Usp. A. OBHOĐAŠ, M. WERHAS, B. DIMITRIJEVIĆ, Z. DESPOT, *Ustaška vojnica 2, Oružana sila Ustaškog pokreta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941. – 194.*, Hrvatska povijest, Zagreb, 2013., str. 395.

⁵⁶ Usp. S. KOŽUL, *Martirologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998., str. 97.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Usp. Don A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 437.

zaredio dr. Antun Bauer. Za svećeničkog života najviše se posvetio katehetskoj struci, i to u Grubišnom Polju, gdje je dobro radio. Katehetski profesorski ispit položio je 1925. godine. Od 1932. godine župnik je u Grubišnom Polju. Postao je župnikom nakon umirovljenja župnika Ivana Nepomuka Jemeršića. Sivjanović je poznavao prilike i ulijevao sigurnost da će se razvoj kulturnog i vjerskog života u toj župi nastaviti.⁵⁹ Bio je principijelan čovjek i nije odustajao od svojih uvjerenja. Godine 1939. odbio je sudjelovati na posvećenju doma jugoslavenskog Sokola dok se ne riješe bratska pitanja u Jugoslaviji. Tijekom Drugog svjetskog rata spašavao je i štiti pravoslavne Srbe. Uspio je spasiti oko stotinu Srba primivši ih u katoličku vjeru. Nažalost, mnogi su bili odvedeni, a on je kasnije optužen da je s kapelanom Jakšom Marjanovićem spremao u okolini „hapšenje“ 504 pravoslavna vjernika. Iz mržnje i osvete optužili su Sivjanovića da je pozvao ustaše da „kolju i ubijaju“ Srbe. Nakon njegove smrti Jakov Blažević na suđenju nadbiskupu Alojziju Stepincu optužuje Sivjanovića da je vršio nasilno pokrštavanje u Grubišnom Polju te da je uzimao velike takse i na taj se način bogatio.⁶⁰

U 9. svesku „Akata i dokumenata Svete Stolice o Drugom svjetskom ratu nalazi se izvješće nadbiskupa Stepinca kardinalu Maglioneu o prilikama u Hrvatskoj. Nadbiskup Stepinac podastire državnom tajniku Svete Stolice, kardinalu Maglioneu, dosje od 34 dokumenta koji sadrže usmene interpretacije i protestna pisma protiv ustaških pokolja, rušenja pravoslavnih crkava, postupaka prema Židovima i pravoslavcima u logorima, pisma u kojima se traži oslobođenje zarobljenih itd. Dokument 23. izvještaj je župnika iz Grubišnog Polja Petra Sivjanovića od 7. prosinca 1942., gdje opisuje četničke zločine u okolnim selima, kako nikad nije činio pritisak na ljude glede prelaza na katoličku vjeru te kako je beskorisno branio Srbe od ustaša. Napominje kako je slao namirnice zarobljenicima bez obzira na narodnost i vjeru.⁶¹

---

⁵⁹ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 118.

⁶⁰ Usp. S. KOŽUL, *Martirologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998., str. 113.

⁶¹ Isto, str. 114.

Nadbiskup Alojzije Stepinac u svom se pismu br. 3509 od 5. rujna 1945. dr. Vladimiru Bakariću, predsjedniku Vlade Federalne Hrvatske, zauzimao za oslobođenje iz zatvora vlč. Adolfa Dušića i vlč. Petra Sivjanovića. Evo u cijelosti tog pisma:

Gospodine predsjedniče!

S velikom boli u duši moram se ponovno i ponovno obratiti na Vas u slučaju, koji se kao automatski na žalost ponavlja u demokratskoj našoj federalnoj jedinici Hrvatskoj, a da nema ni otkale gotovo nikakve nade u poboljšanje ovih nenasnosnih prilika. O čemu se u ovom slučaju radi?

Dušić Adolf, župnik i dekan iz Brezovice kod Zagreba, spada među one moje najispravnije ugledne svećenike, kojima je bezrazložno uzeta sloboda i strpan u zatvor. Njega u istrazi krive, da je propovijedao proti komunizmu, zaprisegao milicionere, dva dana izbivao od kuće i druge sitnice. On je navodno priznao, da je propovijedao protiv komunizmu, jer je s najviše strane opetovano naglašavao, da ovo nije komunistička država, a sam komunizam je jedna teorija, koja može biti podržena pametnoj kritici, a nije ni vjera, da bi se govorenjem proti njemu širila vjerska netrpeljivost ili ugrožavala sloboda čijeg vjeroispovijedanja ili savjesti; zaprisegao milicionere, jer su ga prisilili, budući da nisu imali svoga vojnog svećenika; izbivao je od kuće iz Brezovice, jer se iz Zagreba nije mogao vratiti kući itd.

Sivjanović Petar, župnik u Grubišnom Polju, isto tako se već nekoliko dana nalazi u zatvoru, teško bolestan, te bi mogao i podleći, ako se odmah ne pusti na slobodu. Budući da se ovakovi slučajevi zatvaranja svećenika ne smanjuju, nego sistematski i dalje nastavljaju, a velik se broj svećenika nalazi zapravo zbog nikakvih razloga po logorima i zatvorima, tako da se duhovna pastva katoličkih vjernika zbog toga veoma otešćava. Sve ovo smatram sistematski uređenim progonom Crkve u Hrvatskoj, koji se nikako ne slaže ni sa slobodom vjeroispovijedanja i savjesti ni s riječima g. Maršala Tita: da se neće nikome ništa dogoditi, tko nije okrvorio ruke...

Stoga Vas, gospodine predsjedniče, molim, da se najozbiljnije i najhitnije zainteresirate za ova dva spomenuta slučaja i vratite im slobodu, a drugim zatvorenicima i logorašima pribavite amnestiju.

Izvolite, gospodine predsjedniče, primiti izraz moga poštovanja.

U Zagrebu, dne 5. rujna 1945.

Gospodin

Dr. Vladimir Bakarić,

Predsjednik vlade federalne Hrvatske

Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup⁶²

U Daruvaru je 21. veljače 1946. osuđen na smrt i obješen. Opis mučeničke smrti župnika Petra Sivjanovića dao je Ivan Crnković, domar župnog dvora sv. Wilibalda u Hormannsdorfu, u Njemačkoj. On piše:

Želim Vam ovdje opisati neke detalje oko Sivjenovićeve smrti, a koje mi je ispričao ondašnji daruvarski župnik Mijo Ettinger, koji je znao da sam iz Sivjanovićevo^g Virja. Sivjanoviću se, zajedno s odvjetnikom iz Grubišnog polja (mislim da se odvjetnik zvao Strahulajk), priredili javno suđenje na centralnom trgu u Daruvaru. Pozvani su Srbi iz Daruvara i Grubišnog polja, koji su tijekom čitavog „suđenja“ izvikivali i derali se: „Sa živima pod zemlju!“ Obojica, i župnik Sivjanović i odvjetnik Stahuljak (Stabulja) osuđeni su na smrt vješanjem. Župnik Ettinger kaže da su se sva smaknuća vršila u jednoj šupi u centru Daruvara, a ta šupa bila je naslonjena na zgradu župnog dvora. On je od partizana dobio dozvolu da uoči Sivjanovićevo^g smaknuća može Sivjanovića posjetiti, dati mu odrješenje i posljednju pomast koja se daje osuđenima na smrt. I on ga je posjetio, ali Sivjanović je bio u tako deprimiranom stanju da se s njim nije uopće moglo baš ništa razgovarati.

Sva smaknuća koja su se gotovo svakodnevno obavljala vršena su, kako sam već spomenuo, u toj šupi naslonjenoj na daruvarski župni dvor, i to svakog jutra pred svanuće. Kad je svitalo, župnik Ettinger je vidio da su kroz vrata dvorišta u kojem je bila ta zloglasna šupa, na ulicu gurnuta dva tijela, koja su zatim nekim taljigama otpremljena na livadu ispod groblja i tamo zatrpana. Kad je red grobova smaknutih popunjen, onda je sve preorano, da ne bi tko slučajno upamtio gdje je čiji grob.

---

⁶² J. BATELJA, *Blaženi Alojzije Stepinac – svjedok Evanđelja ljubavi, knjiga 3.*, Postulatura blaženog Alojzija Stepinca, Zagreb, 2010., str. 247, 248.

Ima još jedan stravičan detalj u vezi Sivjanovićeovog smaknuća. Partizanske vlasti su se jako trudile da bi svako smaknuće imalo privid kao da je sve vršeno po zakonu. Zato su tražili da svakom smaknuću prisustvuje liječnik, koji je trebao utvrditi da je smrt nastupila i potpisati smrtovnicu. Za smaknuće župnika Sivjanovića i odvjetnika Stahuljaka bio je pozvan liječnik dr. Franjo Machaček. Taj doktor Machaček je kao mladi liječnik službovao, od 1912. do 1919. godine u Sivjanovićeovom rodnom Virju. Bilo je to u vrijeme Sivjanovićeovog studija teologije i njegove Mlade mise. I kada se dr. Machaček vratio sa Sivjanovićeovog smaknuća, bio je toliko deprimiran da nije taj dan bio u stanju primiti nikoga od pacijenata. Ljudi su se pitali zašto je liječnik bio toliko potresen Sivjanovićeovim smaknućem?! Navodno da bi tog jasnog župnika do kraja mučili, namjerno su zatezali tanki konopac koji je tri puta pucao. I kad bi župnik, onako ležeći na podu šupe, ponovno došao k svijesti vješanje se ponovilo, i tako tri puta, dok nisu nakon trećeg vješanja drugovi shvatili da već ovaj ne dolazi k sebi, i onda su ga četvrti puta objesili u nesvjesnom stanju, našavsi debeli konopac.⁶³

Godine 2004. u organizaciji Biskupskog ordinarijata u Požegi i Župe Presvetog Trojstva u Daruvaru prigodom dvadeset devete godišnjice smrti pomoćnoga zagrebačkog biskupa dr. Josipa Salača, rođenog Daruvarčanina, koji je pokopan na tamošnjem groblju, ekshumirani su na istom groblju posmrtni ostaci svećenika Petra Sivjanovića i 18. prosinca 2004. položeni u župnu grobnicu. Pogrebne obrede vodio je požeški biskup dr. Antun Škvorčević. Na početku sprovoda biskup Škvorčević istaknuo je da se službenim crkvenim ukopom posmrtnih ostataka svećenika Petra Sivjanovića pedeset osam godina nakon njegove smrti želi vratiti dostojanstvo i iskazati poštovanje čovjeku kojega je nepravедno osudila i okrutno ubila ideološka mržnja nakon II. svjetskog rata. Istaknuo je da se tim činom Crkva ne želi vraćati u prošlost i buditi osvetničke osjećaje, nego molitveno, s ljubavlju i praštanjem dati počast nedužnoj žrtvi, koja je ugrađena u temelje našega suvremenog postojanja te ujedno u skladu s Isusovim pozivom moliti i za neprijatelje Božje milosrđe.⁶⁴

---

⁶³ Usp. Don A. BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 635.

⁶⁴ URL: <https://ika.hkm.hr/novosti/pozega-pokopani-posmrtni-ostaci-svecenika-zrtve-komunistickog-zlocina/>

2.4.1.4. Msgr. Stjepan Pavunić

Stjepan Pavunić rođen je 13. kolovoza 1875. u Virju od roditelja Josipa i Ane. Pučku školu polazi u Virju, a gimnaziju u Bjelovaru i Zagrebu. Teološki studij nastavlja na Bogoslovnom fakultetu, a za svećenika ga 29. srpnja 1901. zaređuje mons. dr. Juraj Posilović. Bio je kapelan u Miholcu do prosinca 1901. godine, potom u Vrbovcu do 1906. godine i u Krapini do 1911. godine.⁶⁵ Župnik je u Vrbovcu od 1911. do 1924. godine. Dozvolom nadbiskupa Antuna Bauera 16. prosinca 1916. izabran je za zastupnika u Hrvatskom saboru. Župnik je u Koprivnici od 1924. godine, a potom počasni čazmanski kanonik od 1929. godine i dekan od 1939. godine.⁶⁶

Godine 1945. bio je uhićen i osuđen najprije na smrt, a onda na dvadeset godina robije. Poratna komunistička propaganda zamjerila mu je što je otvorio veliku narodnu skupštinu u Koprivnici ističući načela Stranke prava, na kojima se temelji ustaški pokret prikazavši borbu koju je hrvatski narod morao voditi za samostalnost. Okrivljen je što je 1941. godine podržao novoosnovanu Nezavisnu Državu Hrvatsku.⁶⁷

Najprije je bio u logoru u Velikoj Pisanici, gdje su ih držali u nastambama za svinje. Kasnije je došao u Lepoglavu, gdje je bio određen da posluži nadbiskupu Stepincu dok je on u ćeliji služio sv. misu. Nadbiskup Stepinac zabilježio je da je mons. Pavunić 11. prosinca 1946. plakao kada je nakon osamnaest mjeseci prvi put služio sv. misu. Bio je u visokoj dobi od 75 godina, pa je 4. siječnja 1951. amnestiran i pušten na slobodu. Ostao je nominalno župnik i dekan u Koprivnici do smrti 7. ožujka 1959. Pokopan je na groblju u Koprivnici, a sprovod je vodio nadbiskup mons. dr. Franjo Šeper.⁶⁸

---

⁶⁵ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 119.

⁶⁶ Isto, str. 120.

⁶⁷ Usp. S. KOŽUL, *Martirologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998., str. 382.

⁶⁸ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 119.

2.4.1.5. Adalbert Tumbas

Adalbert Tumbas rođen je 26. veljače 1911. u Subotici. Nakon školovanja 25. veljače 1934. zaređen je za svećenika. Godine 1942. dolazi kao kateheta u Građansku školu u Virju. Zbog svoje povezanosti s partizanskim pokretom 1944. godine uhićuje ga „Crna legija“ i odveden je u zatvor u Koprivnicu. Iz zatvora je uspio pobjeći te se priključuje partizanima i odlazi prema Virovitici. Prelaskom granice i ulaskom u Mađarsku bio je proglašen špijunom i odmah je strijeljan. Bio je svećenik i nisu mu vjerovali, vodeći se klasnom mržnjom prema vjeri i Crkvi.⁶⁹

2.4.1.6. Franjo Lodeta

Franjo Lodeta rodio se 5. lipnja 1913. u Mirnovcu. Za svećenika je zaređen 27. lipnja 1937. U Virju je bio kateheta od 1938. do 1941. godine. Godine 1945. uhićen je i osuđen na 7 godina logora. Uvjetno je pušten iz Stare Gradiške 1948. godine. Umro je u Essenu 30. svibnja 1980.⁷⁰

2.5. Progon Crkve nakon rata i odnos prema Župi svetog Martina u Virju

U poslijeratnom vremenu članovi komunističke partije te njezini simpatizeri na sve moguće načine pokušavaju onemogućiti nesmetani rad Katoličkoj Crkvi u Hrvatskoj. Tako se i u spomenici Župe Virje spominju pojedini događaji koji dočaravaju odnos novonastale vlasti prema Katoličkoj Crkvi. Naime, 6. kolovoza 1946. preuzvišeni biskup dr. Josip Lach podijelio je sakrament svete potvrde. Toga dana sakrament svete potvrde primilo je 1353 krizmanika.⁷¹ Posljednji put sakrament svete potvrde podijelio je

---

⁶⁹ Isto, str. 122.

⁷⁰ Isto, str. 122.

⁷¹ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe Virje, Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 29.

nadbiskup Alojzije Stepinac 19. rujna 1934., kada je sakrament svete potvrde primilo 1565 krizmanika.⁷²

Dana 5. kolovoza 1946. bio je priređen doček preuzvišenog biskupa dr. Josipa Lacha. Mladići su podigli slavoluke; doduše, iste su morali čuvati da ih ne bi porušili oni kojima je smetao dolazak preuzvišenog biskupa dr. Josipa Lacha. Navečer istoga dana župljanin Petar Ormanec održao je govor te zaželio dobrodošlicu preuzvišenom biskupu. Za vrijeme govora neki mladići, kako ih Gustav Kuzmić u Spomenici Župe Virje naziva, „naprednih ideja“ bacali su jaja na prozor gdje je stajao preuzvišeni biskup. Ipak nisu uspjeli u svojem naumu da pogode preuzvišenog biskupa, nego su jaja bačena na zid. Na sam dan podijele sakramenta svete potvrde sve je prošlo mirno i bez incidenata.⁷³

Istoga dana posvećen je križ na raskršću cesta Đurđevac – Molve ispred Poljoprivredne zadruge. Nakon ceremonije posvete križa procesija vjernika došla je u park, gdje je na aleji koja ide od Gaja prema staroj općini i od župnog stana prema crkvi bio postavljen kip Majke Božje Fatimske. Na spomeniku je stajao natpis „VIRJE PALIM U RATU 1941. – 1945.“ Postavljeni kip blagoslovio je preuzvišeni biskup dr. Josip Lach, a zatim je u crkvi održao propovijed o Majci Božjoj. Križ i kip izradio je prof. Ivo Kerdić, a župljani su sakupili 65.000 dinara i tim novcem plaćeni su svi troškovi.⁷⁴

Preuzvišeni biskup dr. Josip Lach iz Virja otišao je u Miholjanec, a zatim u Donje Moste. Na putu za Donje Moste dočekala ga je grupa ljudi koja je imala „napredne ideje“ te ga je obasula pokvarenim jajima.⁷⁵

Sljedeća podjela sakramenta svete potvrde u župi Virje održala se 10. kolovoza 1952., a podijelio ga je dr. Franjo Sallis – Seewis. Toga dana sakrament svete potvrde primilo je 662 krizmanika. Prije same podjele sakramenta svete potvrde netko je provalio u crkvu te bacio kip Presvetog Srca Isusova na pod, prilikom čega je kip bio teško oštećen. Uz to, s oltara Srca Isusova bačeni su svi anđeli. U parku je srušen kip Majke Božje Fatimske,

---

⁷² Usp. M. KOVAČIĆ, *DR. ALOJZIJE STEPINAC u Koprivnici i podravskim župama*, Župa Sv. Nikole u Koprivnici, Koprivnica 2007., str. 62, 63.

⁷³ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe Virje, Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 29.

⁷⁴ Isto, str. 29.

⁷⁵ Isto.

koji je 1946. godine blagoslovio dr. Josip Lach. Župljani su unijeli kip u crkvu i postavljen je podno velikog križa u svetištu.⁷⁶ Otkad je kip Majke Božje Fatimske podignut 1946. godine, narod se sve više zaustavljao na tome mjestu te molio, i tako se pobožnost Majci Božjoj počela sve više širiti.⁷⁷

Na sam dan podjele sakramenta svete potvrde 10. kolovoza 1952. priređena je vojna vježba napada na Virje. Zbog te vježbe narodu je bilo zabranjeno ulaziti u Virje. Unatoč tomu narod je došao po kukuruzima i dvorištima i obred podjele svete potvrde započeo je na vrijeme. To je, dakako, izazvalo ljutnju kod onih koji su pod svaku cijenu htjeli spriječiti ovaj obred, pa su tako došli pred crkvu i zapalili benzin i nekakvu smolu, tako da je smrad toga paleža ulazio i u samu crkvu. Međutim, to nije nikoga omelo te je podjela sakramenta svete potvrde obavljena, a narod se vratio kući zadovoljan.⁷⁸

Iste te godine i u susjednom Novigradu Podravskom podijelio se sakrament svete potvrde. Tada je sakrament svete potvrde primilo 274 krizmanika. Od te godine bila je zabranjena i vanjska parada.⁷⁹ Neposredno prije toga, koncem 1950. godine, uslijedila su uhićenja većeg broja mještana, uglavnom mladića. Uhićeni su i osuđeni: Stjepan Šarampovec, osuđen na 16 godina; Ivan Ljubić, osuđen na 14 godina; Ignac Grahovac, osuđen na 13 godina; Stjepan Dolenc, osuđen na 13 godina; Đuro Petras, osuđen na 4 godine; Ivan Furdek, osuđen na 12 godina; Anđelko Ranilović, osuđen na 3 godine; Ivan Radotić, osuđen na 8 godina; Slavko Kumrić, osuđen na 16 godina; Bolto Duga, osuđen na 6 godina i Stjepan Igrac, osuđen na 8 godina. U istoj grupi iz drugih mjesta uhićeni su i osuđeni: Stjepan Seličanec iz Kotoribe, osuđen na 10 godina; Božidar Vrtiprah iz Koprivničkih Bregi, osuđen na 12 godina; Milka Balaš iz Koprivničkih Bregi, osuđena na 3 godine zatvora i Stjepan Šandor iz Višnjevca, osuđen na 6 godina. Svi oni bili su okrivljeni da su bili članovi tajne ustaške, klerikalne organizacije, koja je imala za cilj rušenje postojećeg državnog uređenja. Osuđeni su 14. travnja 1951. zajedno na 134

---

⁷⁶ Isto, str. 30.

⁷⁷ Isto, str. 29.

⁷⁸ Isto, str. 30.

⁷⁹ Usp. B. GERIĆ, *Kronologija Novigrada (1775. – 1995.)*, u: Općina Novigrad Podravski – izabrane teme, prir. Hrvoje Petrić, Nakladna kuća DR. FELETAR Koprivnica, Novigrad Podravski, 2001., str. 137.

godine strogog zatvora. Velik broj godina isti su izdržavali od Sremske Mitrovice, Lepoglave, Stare Gradište i Požarevca.⁸⁰

Svećenici koji su u poslijeratnom vremenu bili u župi Virje isto su tako osjetili breme progona komunističke vlasti na čelu s Josipom Brozom Titom, pa tako i svećenik Ivan Vragović, koji je za župnika župe Virje došao nakon velečasnog Mirka Bijelića, 1962. godine. Naime, Ivan Vragović zaređen je 29. lipnja 1947. u Zagrebu. Bio je kapelan u Donjoj Voći, Hrašćini i Petrinji. Iz Petrinje u jesen 1949. godine odlazi u vojsku. U Splitu biva uhićen i optužen za neprijateljsku propagandu. Nakon istrage u Splitu vode ga u Zagreb, gdje je na vojnom sudu osuđen na sedam godina strogog zatvora s prisilnim radom. Prošao je strahote Golog otoka i ostao živ. Početkom prosinca 1953. godine pušten je kući. Sam je zapisao: „Bio sam mršav, pocrnio, ošišan, pa su me ljudi u susretu sažalijevali.“ Nakon oporavka imenovan je kapelanom u Bjelovaru.⁸¹ Nakon Ivana Vragovića u Virje za župnika dolazi velečasni Gustav Kuzmić, koji je zaređen 29. lipnja 1955. On je bio među petoricom kolega koji su prvi naraštaj bogoslova koje je zaređio zagrebački nadbiskup koadjutor dr. Franjo Šeper. Naime, njegovo ređenje kasnilo je jer je zbog iskazivanja podrške nadbiskupu Alojziju Stepincu tijekom studija teologije 1950. godine osuđen na tri godine teškog zatvora.⁸²

3. Analiza podataka iz crkvenih matičnih knjiga

3.1. Crkvene matične knjige kao izvori za istraživanja

Crkvene matične knjige važan su povijesni izvor koji je koristan u povijesnim, genealoškim, demografskim i drugim istraživanjima. U odnosu na golemu količinu matičnih knjiga koje su ipak ostale sačuvane, još uvijek je malo radova koji se bave tom tematikom, pa se njihova uporaba kao relevantnih povijesnih izvora još uvijek sugerira u

---

⁸⁰ Usp. S. DOLENEC, *Poslijeratno razdoblje 1945. – 1951.*, u: Općina Novigrad Podravski – izabrane teme, prir. Hrvoje Petrić, Nakladna kuća DR. FELETAR Koprivnica, Novigrad Podravski, 2001., str. 132.

⁸¹ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe Virje, Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999., str. 32.

⁸² Usp. S. KOŽUL, *Martirologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998., str. 422.

brojnoj stručnoj literaturi. Neke pomoćne povijesne znanosti bave se matičnim knjigama u smislu da ih proučavaju kao važne povijesne dokumente ili ih koriste kao bogat izvor podataka. Među tim znanostima, genealogija i demografija pokazuju najveći interes za korištenje matičnih knjiga kao primarnih izvora za svoja istraživanja. No matične knjige otvaraju velike mogućnosti za istraživanje ne samo povjesničarima već i mnogim drugim strukama.⁸³ Matične knjige su javne isprave koje pravovaljano dokazuju rođenje, odnosno krštenje, vjenčanje, smrt i neka druga osobna stanja ljudi. Posebnu važnost među njima ima matična knjiga rođenih s obzirom na to da je ona temeljna knjiga u koju se unose sve ostale statusne promjene. Iz navedenoga proizlazi važnost matičnih knjiga. Osim toga, u matičnim knjigama s vremena na vrijeme bilježene su i poneke lokalne vijesti kao što su poplave, epidemije i slično, pa one i s tog stanovišta predstavljaju značajan izvor podataka. Sve veći broj istraživača iz naše i stranih zemalja koji koriste podatke iz matičnih knjiga u razne svrhe samo potvrđuju navedeno. Vjerske matične knjige datiraju iz ranokršćanskih vremena, a prve vijesti potječu iz 3. stoljeća nove ere. Popisi krštenih i umrlih vjernika te nešto kasnije i vjenčanih čuvali su se nakon što je crkva dobila slobodu (Milanski edikt, 313. g.) u crkvenim arhivama kao javne isprave. O matičnim knjigama u srednjem vijeku govore razne biskupske sinode. Opći propis o vođenju matica za čitavu Katoličku Crkvu donio je tek Tridentski koncil (1545. – 1563.). Prema njemu svaki je župnik bio dužan voditi knjigu krštenih, vjenčanih, krizmanih, stanje duša i knjigu umrlih za svoje područje. No obavezno vođenje i način na koji će se matične knjige voditi propisao je nešto kasnije Rimski obrednik, 1614. godine.⁸⁴

3.2. Analiza crkvenih matičnih knjiga Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetog stoljeća

Kao što je navedeno u uvodu, ovaj diplomski rad temelji se na crkvenim matičnim knjigama iz Župe svetog Martina biskupa u Virju nastalima tijekom dvadesetog stoljeća.

---

⁸³ Cik, Nikola. „Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac.“ *Pro tempore*, vol. , br. 10-11, 2016, str. 237.

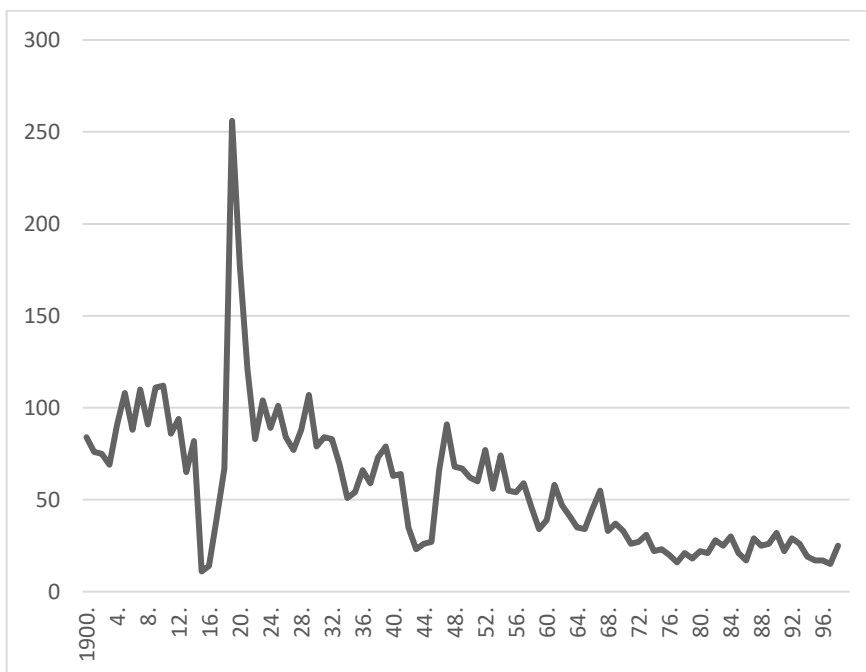
⁸⁴ Sršan, Stjepan. „Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku.“ *Arhivski vjesnik*, vol. 30, br. 1, 1987, str. 89. – 99.

Na temelju podataka iz matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih mogu se prikazati život Župe svetog Martina biskupa u Virju tijekom dvadesetog stoljeća te utjecaj društvenih događanja na život Župe.

3.2.1. Analiza matičnih knjiga vjenčanih

U prošla vremena, ne samo u Katoličkoj Crkvi, vladalo je mišljenje da je brak prvenstveno društvena ustanova, potpuno podvrgnuta biološkom i socijalnom opstanku nacije i čovječanstva. Bračni osjećaji i osobno dobro supruga smatrani su privatnom stvari i nisu zanimali širu zajednicu.⁸⁵ Takvo poimanje braka vidljivo je i u matičnim knjigama vjenčanih Župe svetog Martina biskupa u Virju. Naime, sagledavajući sve relevantne podatke preuzete iz matičnih knjiga, dolazi se do zaključka kako je društveni koncept uvelike utjecao na sklapanje sakramenta ženidbe. Samo poimanje braka i obitelji kao temeljne jedinice društva utječe na sklapanje ženidbe. Sklopljene ženidbe tijekom jedne godine uvelike su uvjetovane društvenim čimbenicima.⁸⁶

Grafikon 1. Broj sklopljenih ženidbi po godinama tijekom dvadesetog stoljeća

⁸⁵ Bezić, Živan. „Novosti u katoličkoj ženidbi.“ *Služba Božja*, vol. 23, br. 2, 1983., str. 157.

⁸⁶ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1912. – 1938., Matični ured u Virju.

Na temelju prikazanog grafikona može se vidjeti kako i na koji način događanja u društvu tijekom dvadesetog stoljeća utječu na broj sklopljenih ženidbi. Prvo što se uočava jest drastičan pad broja sklopljenih ženidbi u godinama Prvoga svjetskog rata. U godinama prije rata broj sklopljenih ženidbi prelazi preko stotinjak ženidbi godišnje, dok tijekom ratnih godina taj broj pada na nekoliko desetaka. Razlog toga pada može se promatrati u dva vida. Prvi je taj da su mnogi mladići bili mobilizirani te su zbog odsustva bili spriječeni sklopiti sakrament ženidbe. Drugi vid jest nesigurnost zbog ratnog sukoba i strah koji je tada prisutan u društvu.⁸⁷

Tablica 1. Broj sklopljenih ženidbi od 1912. godine do 1920. godine

Godina	1912.	1913.	1914.	1915.	1916.	1917.	1918.	1919.	1920.
Ženidbe	94	65	82	11	14	40	67	256	178

Iz prijašnje tablice vidljivo je kako je došlo do porasta broja sklopljenih ženidbi nakon ratnih godina, pa se tako uočava ogroman porast 1919. godine te zadržavanje visoke brojke tijekom 1920. godine. Može se zaključiti kako je s povratkom mladića iz rata i prestankom opasnosti došlo do veće potrebe sklapanja ženidbe.⁸⁸ Taj porast moguće je pratiti i putem broja krštene djece. Naime, u godinama nakon porasta broja ženidbi bilježimo i povećan broj krštenja.⁸⁹ U narednim godina vidljiv je blagi pad broja sklopljenih ženidbi tijekom godine. Tako je u tridesetim godinama dvadesetog stoljeća prosječno šezdesetak sklopljenih ženidbi godišnje.⁹⁰

---

⁸⁷ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1912. – 1938., Matični ured u Virju.

⁸⁸ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1912. – 1938., Matični ured u Virju.

⁸⁹ Matična knjiga krštenih Župe svetog Martina u Virju 1909. – 1923., Matični ured u Virju.

⁹⁰ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1912. – 1938., Matični ured u Virju.

Tablica 2. Broj sklopljenih ženidbi od 1930. godine do 1938. godine

Godina	1930.	1931.	1932.	1933.	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.
Ženidbe	79	84	83	69	51	54	66	59	73

Tijekom Drugog svjetskog rata ponovno je zabilježen pad broja sklopljenih ženidbi tijekom godina. Ovoga puta taj pad nije toliko izražen kao u prijašnjem ratu, no svejedno upućuje na utjecaj ratnih zbivanja na život Župe. U ovom slučaju ratne strahote zadesile su i samo Virje te je broj stradalih bio veći. Sve to imat će utjecaj na kasniji život Župe.⁹¹

Tablica 3. Broj sklopljenih ženidbi od 1941. godine do 1938. godine

Godina	1941.	1942.	1943.	1944.	1945.	1946.	1947.	1948.
Ženidbe	64	35	23	26	27	66	91	68

Zbog velikog stradanja stanovništva tijekom svjetskih sukoba, iseljavanja i drugih čimbenika dolazi do opadanja broja stanovnika te posljedično i smanjenja broja sklopljenih ženidbi. Zbog toga je krajem druge polovice stoljeća zabilježeno tek dvadesetak sklopljenih ženidbi godišnje. Uz sve navedeno, i novo društveno uređenje ostavlja trag na broj sklopljenih ženidbi po godinama.⁹²

Kada se pogleda prosječna dob osoba koje sklapaju sakrament ženidbe, tada je također moguće pratiti određene trendove. Naime, početkom stoljeća vidljivo je kako se prosječna dob muškaraca koji sklapaju sakrament ženidbe kreće oko njihove dvadeset i pete godine života. S druge strane, prosječna dob djevojaka koje sklapaju sakrament ženidbe jest oko

⁹¹ Usp. G. KUZMIĆ, *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999.

⁹² Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1949. – 1980., župni arhiv Župe svetog Martina biskupa u Virju.

dvadeset godina. Tako je 1912. godine prosječna dob muškaraca iznosila 25,25 godina, dok je prosječna dob djevojaka iznosila 20,87 godina. Kao što je već navedeno, tijekom Prvog svjetskog rata dolazi do određenih anomalija. Tako se uz malen broj sklopljenih ženidbi uočava kako je među sklopljenima velik broj udovaca u poodmakloj životnoj dobi, pa je 1915. godine prosječna dob muškaraca koji su sklopili sakrament ženidbe 55 godina, a žena 60 godina. Kasnije se to vraća u ravnotežu, te je tako 1925. godine prosječna dob muškaraca 23 godine, dok je prosječna dob djevojaka 18 godina.⁹³ Nakon Drugog svjetskog rata ti brojevi ostaju gotovo nepromijenjeni. Tako je 1949. godine prosječna dob muškaraca iznosila 23 godine, dok se prosječna dob djevojaka povećala te je iznosila 20 godina. Krajem stoljeća zabilježen je blagi porast prosječne starosti osoba koje sklapaju sakrament ženidbe. Naime, 1980. godine prosječna dob muškaraca koji sklapaju sakrament ženidbe iznosi 25 godina, dok je kod djevojaka 22 godine. S druge strane, 2000. godine prosječna dob kod muškaraca iznosi 28 godina, dok je kod djevojaka 24 godine.⁹⁴

Kada je riječ o mjesecima u kojima se sklapaju sakramenti ženidbe, onda je moguće govoriti o promjeni uzrokovanoj promjenom načina života. Naime, početkom stoljeća sakrament ženidbe uglavnom se sklapao u zimskim mjesecima, kao što su siječanj i veljača te studeni i prosinac. Mnogo manji broj ženidbi sklopljen je u ostalim mjesecima.⁹⁵ Krajem stoljeća taj se trend mijenja te je broj sklopljenih ženidbi koncentriran na ljetne mjesece. Promjena načina života te napuštanje tradicionalnog poljoprivrednog načina života doveo je do toga. Vidljivo je kako radovi u polju više ne uvjetuju vrijeme sklapanja sakramenta ženidbe.⁹⁶

---

⁹³ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1912. – 1938., Matični ured u Virju.

⁹⁴ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1949. – 1980., župni arhiv Župe svetog Martina biskupa u Virju.

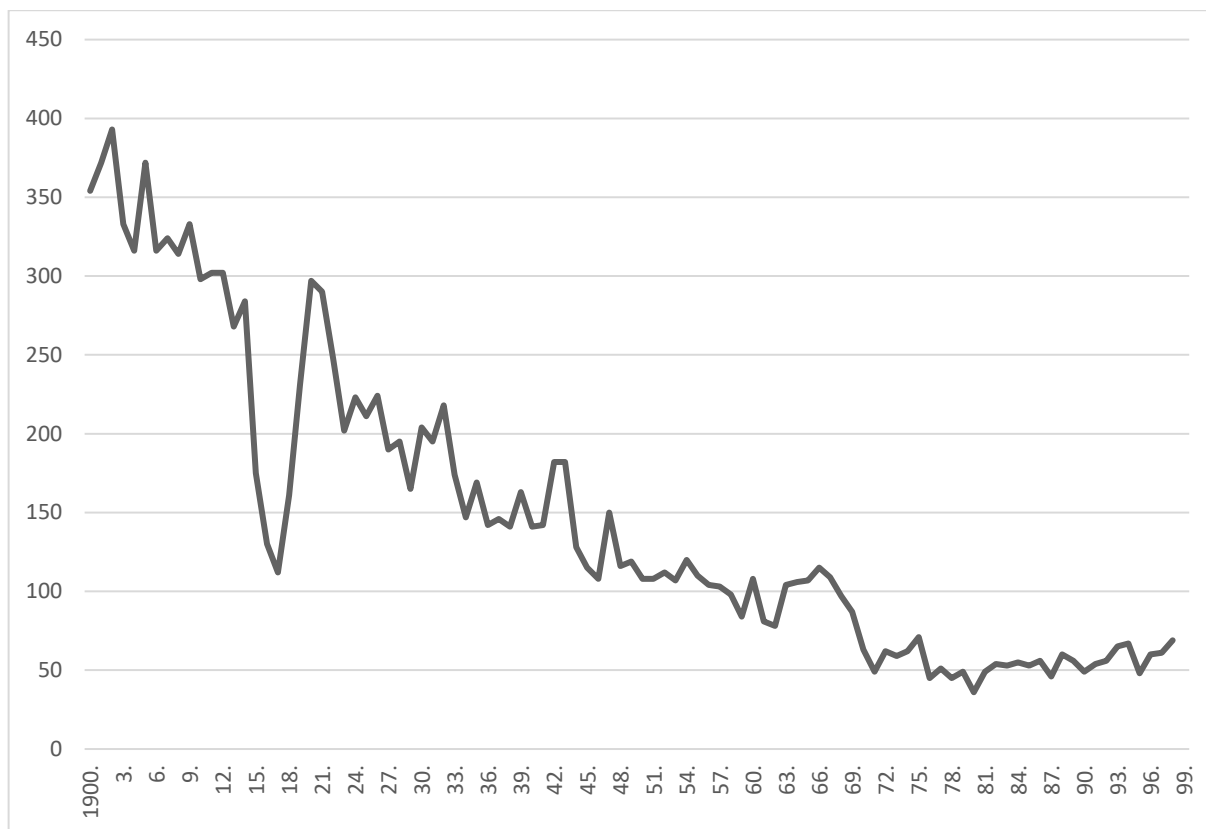
⁹⁵ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1912. – 1938., Matični ured u Virju.

⁹⁶ Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1949. – 1980., župni arhiv Župe svetog Martina biskupa u Virju.

3.2.2. Analiza matičnih knjiga krštenih

Grafikon 2. Broj krštene djece po godinama tijekom dvadesetog stoljeća

Na temelju prethodnog grafikona vidljivo je kako je broj krštene djece tijekom dvadesetog stoljeća u stalnom padu. Određeni skokovi uvjetovani su prijašnjim padom i naglim porastom broja vjenčanih. To je najbolje vidljivo u periodu nakon Prvog svjetskog rata, gdje porast broja krštenih prati porast broja vjenčanih.⁹⁷ Ako se prati sakrament krštenja tijekom stoljeća, moguće je uočiti jednu promjenu. Naime, početkom stoljeća djeca su se krstila istoga dana kada su rođena, ili dva do tri dana kasnije.⁹⁸ S druge strane, krajem stoljeća taj period drastično je produljen, pa ta razlika iznosi čak i do tri mjeseca.

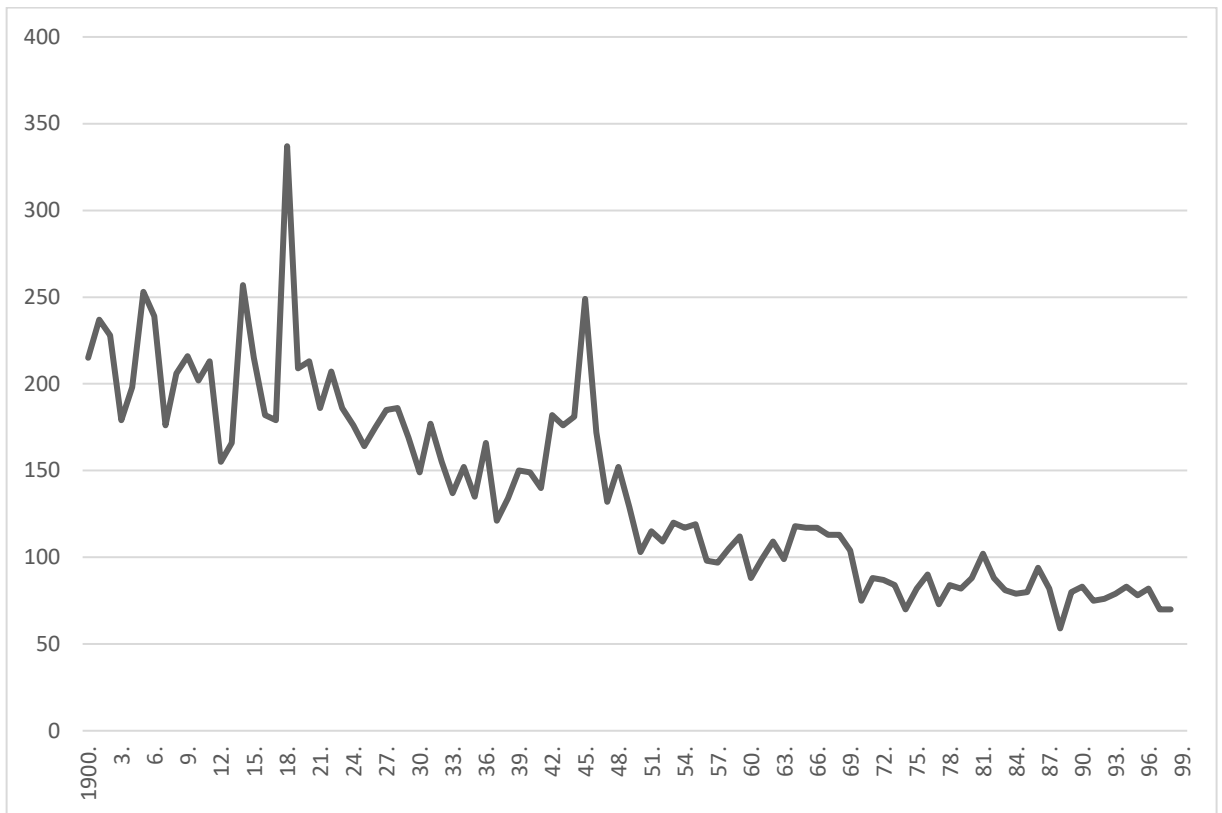
⁹⁷ Matična knjiga krštenih Župe svetog Martina u Virju 1909. – 1923., Matični ured u Virju.

⁹⁸ Isto.

Razlog tomu jest smanjenje smrtnosti kod male djece te s vremenom više nije bilo potrebe krstiti djecu neposredno nakon rođenja.⁹⁹

3.2.3. Analiza matične knjige umrlih

Grafikon 3. Broj umrlih po godinama tijekom dvadesetog stoljeća

Na temelju ovoga grafikona vidljivo je kako u vremenu svjetskih sukoba dolazi do porasta broja umrlih. Broj stanovnika utječe broj umrlih tijekom godina.¹⁰⁰

⁹⁹ Matična knjiga krštenih Župe svetog Martina u Virju 1980. – , Župni ured Virje.

¹⁰⁰ Matična knjiga umrlih Župe svetog Martina u Virju 1907. – 1933., Matični ured u Virju.

Zaključak

Na kraju ovoga rada, kada se govori o Župi svetog Martina biskupa u Virju, može se zaključiti kako su Župa i samo mjesto tijekom povijesti uživali velik ugled u Podravini. Zbog svojeg prometnog položaja, razvijenog društvenog i kulturnog života, školstva te vjerskog života, Virje je pogodno mjesto za život. U prilog tomu ide i broj stanovništva, koje je krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća u stalnom porastu. Iako je tijekom svoje burne povijesti samo Virje bilo svedeno na *reliquiae reliquiarum*, ponovno se obnavljalo i bogato živjelo.

Dvadeseto stoljeće donijelo je nikad teže povijesne događaje koji su obilježili život Crkve u svijetu, Crkve u Hrvata, pa i same Župe svetog Martina u Virju. Dva svjetska sukoba, a posebice bratoubilački rat koji je zahvatio Hrvatsku, uvelike su utjecali na vjerski život ovih prostora. Samo bujanje liberalnih ideja i svjetonazora koji su negirali postojanje Boga i autoritet Crkve doveli su do tragičnih progona svećenstva krajem Drugog svjetskog rata. Ekonomske prilike i osiromašivanje ruralnih krajeva utjecali su na mnoga iseljavanja koja su dodatno oslabila broj stanovnika. Spomenuti bratoubilački rat koji je zahvatio Hrvatsku ostavio je goleme posljedice na život Župe u Virju i njezinih župljana. Mnoge obitelji bile su gotovo uništene, neovisno o tome na kojoj su se strani u sukobu nalazile. Mržnja koja se u tom vremenu sručila na Crkvu i njezine vjernike bila je ogromna. Ako se pogleda broj stradalih svećenika u Varaždinskoj biskupiji, malo koja župa toliko je stradala kao Župa u Virju. Naime, od 37 ubijenih svećenika iz Varaždinske biskupije, njih 6 bilo je povezano s Virjem. Neprijateljstvo prema Crkvi i vjeri nastavljeno je i nakon rata, progoni i zastrašivanja postali su svakodnevnica u poslijeratnom razdoblju, a popis svećenika koji su robijali zbog svoje vjere obilježiti će čitavo stoljeće.

Sve to dovelo je do smanjenja broja stanovnika i oslabljivanja vjerskog života Župe. Važno je napomenuti kako vjera kod ljudi nije uništena usprkos brojnim pokušajima, no šteta je ipak počinjena. Analizom podataka iz crkvenih matičnih knjiga dolazi se do zaključaka kako je Drugi svjetski rat svojevrsna prekretnica u životu Župe i njezinih župljana. Naime, nakon 1945. godine prvi put na godišnjoj razini javlja se veći broj umrlih nego krštenih. Nažalost, takav trend nastavljen je do današnjih dana. Mnogi su uzroci koji su doveli do toga, od ekonomskih kriza i iseljavanja do sve manjeg broja djece u obitelji.

Jedan od najvećih razloga leži u brojkama poginulih tijekom ratnih sukoba. Naime, većinom je riječ o mladim muškarcima koji zbog pogibelji nisu osnovali svoje obitelji.

Na samom kraju može se zaključiti kako je dvadeseto stoljeće doista donijelo najturbulentnija događanja u život Crkve. Posljedice tih događanja vidljive su i danas, a za njihovo rješavanje potrebno je na kvalitetan način pristupiti istraživanju povijesti i njezina utjecaja na današnjicu.

Literatura

Izvori

Matična knjiga krštenih Župe svetog Martina u Virju 1904. - 1909., Matični ured u Virju

Matična knjiga krštenih Župe svetog Martina u Virju 1909. - 1923., Matični ured u Virju

Matična knjiga krštenih Župe svetog Martina u Virju 1980. – , Župni ured Virje

Matična knjiga umrlih Župe svetog Martina u Virju 1907. – 1933., Matični ured u Virju

Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1912. – 1938., Matični ured u Virju

Matična knjiga vjenčanih Župe svetog Martina u Virju 1949. – 1980., župni arhiv Župe svetog Martina biskupa u Virju

Djela

A. OBHOĐAŠ, M.WERHAS, B. DIMITRIJEVIĆ, Z. DESPOT, *Ustaška vojnica 2, Oružana sila Ustaškog pokreta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941. – 194.*, Hrvatska povijest, Zagreb, 2013.

BAKOVIĆ A., *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007.

BATELJA J., *Blaženi Alojzije Stepinac – svjedok Evanđelja ljubavi, knjiga 3.*, Postulatura blaženog Alojzija Stepinca, Zagreb, 2010.

CVEKAN S., *VIRJE Povijesno – kulturni prikaz postanka i razvoja mjesta i župe Svetog Martina prigodom 350. godišnjice prvog spominjanja Prodavića kao Virja 1626. – 1976.*, Župni ured Virje, Virje, 1976.

GERIĆ B., *Kronologija Novigrada (1775. – 1995.)*, u: Općina Novigrad Podravski – izabrane teme, prir. Hrvoje Petrić, Nakladna kuća DR. FELETAR Koprivnica, Novigrad Podravski, 2001.

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, J. Tomec ZBORNİK ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE, Virje 1897. – 1904., Zagreb – Virje, 2021.

KOLAR DIMITRIJEVIĆ M., PODRAVSKI KALEIDOSKOM Sjećanje jedne Podravke na četiri podavska svijeta u dvadesetom stoljeću, Meridijani izdavačka kuća, Koprivnica – Virje, 2015.

KOVAČIĆ M., Dr. Alojzije Stepinac u Koprivnici i podravskim župama, Župa Sv. Nikole u Koprivnici, Koprivnica, 2007.

KOŽUL S., *Martirologij Crkve zagrebačke: Spomenica žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije, Drugo i dopunjeno izdanje*, Prometej i Zagrebačka nadbiskupija, Zagreb, 1998.

KUZMIĆ G., *Spomenica župe u Virju: Virje u dvadesetom stoljeću*, Općina Virje, Virje, 1999.

NAGY B., Hrvatsko KRIŽARSTVO Pregled osnivanja, razvoja i obnove Križarske katoličke organizacije u Hrvatskoj, Postulatura za beatifikaciju Ivana Merza, Zagreb, 1995.

PAŠČENKO J., *Hrvatski grobovi 1914-1918. Karpati, Galicija, Bukovina*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2016.

PODRAVEC D., *250 godina virovskega školstva*, Osnovna škola profesora Franje Viktora Šignjara Virje, Virje, 2009.

PODRAVEC D., *Sestre dominikanke u Virju, kongregacija svetih anđela čuvara, 70 godina Bogu na slavu, redu na ponos, za dobro narodu*, Općina Virje, Virje, 2012.

ŠADEK V., *Podravina u drugom svjetskom ratu i poraću*, Meridijani izdavačka kuća, Koprivnica, 2017.

Članci

BEZIĆ Ž. „Novosti u katoličkoj ženidbi.“ *Služba Božja*, vol. 23, br. 2, 1983.

CIK N. „Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac.“ *Pro tempore*, vol. , br. 10-11, 2016

ČIMIN R., *Virovska kapela sv. Martina iz 17. Stoljeća*, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Zagreb, 2010.

DOLENEC S., *Poslijeratno razdoblje 1945. – 1951.*, u: Općina Novigrad Podravski – izabrane teme, prir. Hrvoje Petrić, Nakladna kuća DR. FELETAR Koprivnica, Novigrad Podravski, 2001.

KOLAR DIMITRIJEVIĆ, M. "Gospodarsko-socijalne prilike u Virju od 1929. do 1941. godine." *Podravina*, vol. 1, br. 1, 2002.

Medvarić-Bračko, Ružica i Mira Kolar-Dimitrijević. *Tragom poginulih vojnika koprivničke i đurđevačke Podravine u Prvom svjetskom ratu : u spomen palima 1914. – 1918. godine.* Podravski zbornik, vol. , br. 41, 2015.

SRŠAN S. „Matične knjige za područje Historijskog arhiva u Osijeku.“ *Arhivski vjesnik*, vol. 30, br. 1, 1987.

Web stranice

URL: <https://ika.hkm.hr/novosti/pozega-pokopani-posmrtni-ostaci-svecenika-zrtve-komunistickog-zlocina/>